S RADOŠĆU OSVAJATI GODINE

Berthe Bernage

BERTHE BERNAGE

Prof. IVAN MARTINIĆ O.P.
MEĐU VRATIMA OD PLOČA BR. 5
50000 DUBROVNIK
Tel. (050) 284-72

S RADOŠĆU OSVAJATI GODINE

KORČULA, 1972.

Naslov izvornika: Savoir vieillir et sourire
Maisom Mame, Tours 1968, 2 édition

Preveo: Marijan Pavlović o. p.

Knjiga 3

Izdavač: »Izvori istine« Dominikanci, Korčula

Uređuje i odgovara: Rando Paršić o. p.
Nihil obstat: Zlatan Plenković o. p.
Imprimi potest: Eugen Bižaca, provinc.
Imprimatur: Dr. Severin Pernek, biskup

Tisak: NIP »Štampa« — Šibenik

I. - Poziv

U dosluhu

Možda ste primjetili: u časovima sumnje, dosade rijetko smo bespomoćni. Ponekad je dovoljna sitnica, pročitana ili izrečena riječ ili susret da nas trgne iz sna.

Veoma me se dojmio poziv Paul Claudel-a u: »Svilena cipelica«: »Prouhèze, navješćujem ti dužnost po mjeri tvoje duše«.

Taj poziv upućujem vama, prijateljima na usponu života. Želim da prodre u dubine, možda umorne, vaše osobnosti jer već dugo putujete. Možda i nemirne dubine jer vas straše tegobe što ih do konca trebate prebroditi. Bratski ga upućujem. Nismo li dužni stvoriti skupinu i svoja bogatstva položiti u zajedničku riznicu? Ja »ne navješćujem«. Za to nisam sposobna. Ali »učestvujem« s vama. Zato ponavljam: po mjeri vaše duše. Zamislimo se nad ovim riječima.

Koja je »mjera vaše duše«? Da li je točno ocjenjujete? Osjećajući na sebi teret brojnih i ne posve laganih godina možda držite da ste izobličeni, isušeni, smanjeni, nesposobni za stvaralački rad, za moralni napredak, za službu drugima, za radost. Da, za radost!

Opustite se i uzmite sebi mjeru. Poput krojača ili krojačice, stručnjaka da vam sašiju novo ili obnove staro odijelo, kako biste ga još mogli nositi. Uspravite se, to bi i u krojačnici

od vas zahtijevali. Zašto se prepustiti potištenosti, koja smanjuje vaše dimenzije, iscrpljuje i pritišće?

Podsjetite se najbogatijih godina vitalnosti. Ne mislim na najuspjelije godine bogatstva, dostignuća, časti, ljudske sreće. Mislim na godine, kad vam je duševna snaga bila na vrhuncu. Tada vaš duh pokazivaše prave razmjere. Ne vjerujem da ste ih izgubili. Osobna iskaznica, službeno predstavljanje tijela sadrži oznake koje se tijekom godina mijenjaju: težina, visina, boja. Ali se besmrtna duša ne mijenja. Kakva bijaše u doba kad stvarasmo smjele pothvate, kad nas je privlačila punina života? Potražimo najjača uporišta nekadašnjeg života.

Ne topimo se u starim uobičajnim mislima što obeshrabruju. Ne ljubimo suhim srcem koje se boji jače zakucati. Čuvajmo svoje moralno biće, koje se već smrzava, od ledenjaka nepovjerenja. Nemojmo se toliko bojati jer bismo mogli biti prevareni, nego imajmo povjerenje u ono što je dobra u svakom čovjeku. Ne vješajmo se na prvi mah o svoje iskustvo kao da bi bilo mnogo ispravnije od mladenačke smjelosti. Ne dajmo se umanjiti, sniziti od pretjerane čežnje za blagostanjem, spokojstvom, sitnim užitcima u jelu i brigom za novac.

Tražimo što pribavlja veliku radost. Prije nego zajednički prolistamo prošlost, sadašnjost i pripremimo se za budućnost sve promatrajmo sa strane radosti. U poodmaklim godinama rado se predajemo turobnosti zbog umornosti, bolesti, žalosti, osamljenosti. Ali sunce sja i iznad tih tmurnih pustara. To sunce može i mora stići do nas.

Nismo odrpine. Živi smo posjednici neprocjenjiva bogatstva stečena na dugom životnom putu, bogatstva što raste do posljednjeg dana.

Ako se u tom složimo, naš će sadašnji život biti uistinu »život uzlaska«. Svaki uspon zahtijeva napor: sjetimo se naših izleta u planine. Ali sadašnje ročište nema mnogo prtljage. Mnoge naše stvari ostaše na putu! A voda što se ruši s visine i teče pokraj puta, žubori: »Dođi! Dođi k svjetlosti!«

Udahnimo punim plućima čisti zrak i krenimo radosno!

Pomlađivanje

»Čovjek je uvijek tako mlad« (Alfred de Musset, La Nuit d'Août).

Tvrdnja pjesnika. Da li bi mogla biti mudraca? Sveca?

Musset se divio hodajući livadom u mjesecu svibnju kako kroz nekoliko sati cvijet cvjeta i ocvjeta. A u zoru se pojavi u grmlju nov cvijet, još ljepši nego prijašnji. Da li je onda s pravom pomislio kako i čovjek može ponovno zazeleniti?

Bez sumnje, dragi prijatelji. S godinama postadoste osjetljiviji na čar krajolika. Sjetite se proljetnih uspomena. Hodajući livadom, poput pjesnika, gledali ste je u svom njezinom raskošu. Na mladoj travi, s nebrojenim i različitim cvijećem, lebdjeli su leptiri i pčele opijeni bezbrižnom radošću. Uistinu čarobno!

Zatim je žarko ljetno sunce spalilo zelen livade. Stada je utapkaše nogama čupajući sebi hranu. Završi doba bujnosti. Pojavi se jesen. Najavi zimu i veliku pustoš.

Kiše. Nagnaše ih oblaci s mora silovitim vjetrom. Kiša rominja, ovija svilom oblake i boji predmete. Plač za ljetom. Dosada. Tuga. Zemljo-

radnici se vesele, jer su »slutili«. Zar ćemo biti nerazumniji od njih?

Vratite se ponovno na livadu. Opet nova livada. Iz zemlje se pomalja trava. Zemlja je snivala, ali je živjela. Njezino raskošno zelenilo sliči onom u proljeću. Lelujaju se čarobni cvjetići. Sitan svijet kukaca slegao se oko njih. Siše med. Sa grana cvrkut ptica. Sve se pomladilo.

Nov procvat. Priroda je za njim čeznula. Bilo je u njoj još bogatih zaliha. S njima se služi sve do čuvenog Martinovog ljeta što nam rijetko kada okasni između jeseni i zime. Jesen... dob koju mnogi umjetnici i sanjari više vole od proljeća. Dive se njezinim produženim sjenama, raskošnim sagovima lišća i velikom akvarelu oblaka.

Prijatelji, mi stižemo u jesen života. Griješimo ako je smatramo sumornom i besplodnom. Utonite za tren, tiho, zatvorenih očiju. Sami sa svojim Bogom koji je pred mnogo godina htio da se rodite. Zapitajte se, da li On ikada prestaje stvarati. Naše se tijelo moglo istrošiti, izmijeniti, ali duša? Duša ima uvijek svoje životne snage. Kao na livadi. Čini se da spavaju, ali su tu. Čekaju povoljan trenutak.

»Duša nam je dana odmah na polasku — opaža Francois Mauriac — i to čitava.« Mislite li da ste »čitavu« dušu iskoristili? Koliko je predjela obradive zemlje ostalo ledina? Da li je sitno sjeme, o kojem govori Evanđelje, uzraslo u veliko stablo gdje dolijeću ptice i gnijezde se? Koliko osrednjih berba! Zar će zatajiti proljeće? Ne! Proljeće donosi pomlađivanje.

Kada izgubimo nadu, sjetno govorimo: »Divna li je mladost.« Da li to priznaju oni koji je još uživaju? Ne provode li je u ludo? Potcjenjuju mnogošta! Sve što znate u poodmaklim godinama, stekli ste na dugom putu vašega života.

često se je odvijao u oporim borbama, ali vas je primorao da gledate događaje u lice. Stoga se vaš životni sluh tako istančao, da domišljate stvari a da vam ne treba ništa reći.

Maurice Barrès zbunjen izjavljuje: »Kada mladost prođe, treba pronaći nešto bolje«. Što bi se moglo pronaći bolje?

Prije svega obilje sreće koja je mladima nedostupna. Tihu i duboku sreću. Oslobođeni razbuktalih strasti, preobilatih planova, možemo potpuno uživati u umjetnosti, diviti se prirodi. Možemo njegovati prijateljstvo, pomagati početnicima, sudjelovati u socijalnom radu. Nije li ovo program mudraca? Divna je spokojnost na licu mudraca.

Da li je dovoljno biti mudrac? Premalo je. Treba se popeti na više. Pokušajte biti »svetac«. Zašto ne? Najljepša molitva kršćanske liturgije upućena je »stvaralačkom Duhu«. U molitvi prosimo da ispuni duše kako bi se »obnovile«. To je molitva onih koji ne prihvaćaju sušenje ni smanjivanje.

Pomlađivanje! To je doba životnog uspona, padanja i dizanja, promjena. Moramo se svagdano mijenjati, »okretati prema«, Vrijeme duhovnog rada. Ima prednost nad materijalnim radom. Vrijeme otkrivanja Boga, ako ga još nismo susreli, ili tjesnije povezanosti s Njim. Da! »O dođi, Stvorče Duše svet« i obnovi lice zemlje.

Pomlađivanje... Kako divan vidik!

Poziv na pažnju

»Uzvanici pažnje«! Divnu izreku Paul Claudel upućuje posebice bolesnima. Bolest im je nametnula dokolicu, pruža im priliku kako bi dublje iskoristili zapretane vrijednosti.

Mnogo je među nama teških bolesnika. Možemo im uputiti »poziv na pažnju«. Svi smo mi donekle iznemogli, klonuli, manje pokretni i na rubu gorke praznine. Širi se pred nama. Zar ne bismo i mi mogli biti pozvani da ga prihvatimo? Da prihvatimo uzvišene misli i pročišćene osjećaje? Da prihvatimo providonosne znakove »poziva na pažnju«? Oslobođeni uglavnom svjetskih zahtjeva, naći ćemo u tišini i samoći smirenje tjelesnih želja i prohtjeva. U jednu riječ: oslobođenje.

Dob u koju stigosmo — ima više stupnjeva — potiče misaone duhove da odmjere razmak između već prevaljenog i preostalog puta. Kraj puta približava se vrtoglavom brzinom. Kakve li djetinjaste pomisli da životu nema kraja! Danas je u modi — ne posve opravdano — da se više slavi rođendan nego li imendan. To podsjećanje na broj godina neće slavljenika ostaviti bez sjete. Umjesto da se žalosti neka se radije sjeti: jedna godina manje života. Bog je bliže. Jesam li spreman za taj susret?

Još jedno upozorenje: smetnje zdravlju. Trebalo bi, ali bez velike uznemirenosti i usplahirenosti što čine toliki ljudi nekoć čvrsta zdravlja, pripaziti na male smetnje krvotoka, disanja i probave. »Ovo mi se još nikada nije dogodilo«! Tako je. Ali to je predznak kako se treba sustezati, razborito čuvati i ne zaboraviti da »tko želi daleko odjašiti, čuva svoga konja«. Gospodin potiho kuca na vrata da sredimo račune, posebno račune svoje duše.

I duševne su patnje upozorenje! Nekada smo bili sretni. Sve je uspijevalo. I gle, iznenadi nas neugodan slučaj ili nezgoda. Kolike smrti razrušiše obiteljski i prijateljski krug! Jasno je upozorenje: »Ne privezuj se uz ljudsku sreću, uz svoja dobra, uz svoj ugled, uz osjećaj rodbine.

Ništa nećeš ponijeti sa sobom.« Tako govori Evanđelje: »Gdje je tvoje blago, tu je i tvoje srce« (Lk 12, 34). Tvoje srce mora sve više i više težiti sjedinjenju s Bogom.

»Uzvanici pažnje« na tuđu oskudicu, a mi smo zadovoljno uživali u svojem blagu, u ušteđevini na poštanskoj ili bankovnoj knjižici, u mirovini. Imali smo dovoljno. Mogli smo bezbrižno sprovesti zadnje dane... Međutim netko nas je zamolio: mladić kome je potreban smještaj... bračni par koji je doživio težak krah u poslovima. Oklijevate, uzmičete... ali kako se možeš zvati kršćaninom, a ne udijeliti nekome novac, kad si jedino upravljač i ovlaštenik novca? Taj poziv na pažnju — a i tu je potrebna razboritost — možda je najdjelotvorniji način da duh oslobodimo prolaznih dobara. »Još ove iste noći zatražit će ti se nazad duša« (Lk 12, 20).

Ne bismo se smjeli oglušiti i na ostale bezbrojne pozive na pažnju. Čitav svijet zove. Glad, ratovi, zlodjela, napuštena ognjišta, grijesi i patnje svih vrsta i danas odjekuju na svim jezicima u tisku i preko radija. SOS neprestano kruži oko zemlje. Upućen je ne samo pojedinim skupinama nego svakom čovjeku, posebno kršćaninu. »Poziv na pažnju«: ovdje se ratuje... tamo se gladuje... A ti imaš sve. Ali Krist je taj koji gladuje, Krist je taj koji je ranjen. I štogod poduzimaš da olakšaš bijedu, Kristu činiš!

Napokon pažnja na sve što ti je Providnost udijelila tijekom tvog dugoga života. Ne govori da nisi ništa primio. Potraži nit Providnosti od tvog rođenja. Koliko duhovnih i materijalnih povlastica! Makar siromašan, ružan, nepoznat imao si dijelić sreće i zadovoljstva i velik dio Božjih darova. Sada u sutonu svoga života, u tom sutonu koji, veli Joubert, »nosi sa sobom svoju svjetiljku«, priznaj sve što si primio.

Usuđujem se reći sa sv. Pavlom: »Pustimo da nas obuzme Krist.« Pokušajmo biti malo kontemplativci, tj. ljudi koji znadu šutiti da potraže Gospodina, da ga slušaju i da se puste njegovu pogledu. Našu »pažnju« ne smijemo odviše usmjeriti na sebe, na svoje pogreške, na svoje prošle i sadašnje grijehe, na svoje tjelesne bijede nego na Božju ljubav. Žudimo unaprijed za radošću što čeka one koji Boga ljube. »Uđi u veselje svoga gospodara« (Mt 25, 24). Primijenimo na sebe. Veselje zrači. Divno li je ugledati kod starijih jednostavnu i smirenu vedrinu.

Razmišljajte ove stihove Victor Hugo-a:

»Sad mogu reći godinama hitrim:
Naprijed, samo prođite, ja starit više ne mogu.
U duši mojoj ima jedan cvijet,
Ubrat ga neće ni sav svijet!«

Unutarnja obnova

Sigurno ste zapazili retke apostola Pavla: »Ako se i raspadne naš vanjski čovjek, ipak se naš unutarnji čovjek obnavlja iz dana u dan« (2 Kor 4, 16).

Kad je pisao ove retke, Pavlu je bilo više od šezdeset godina. Odmakla dob gdje se svatko osjeća pri vrhu, a mnogi pri kraju., A ipak kod njega nema mračnih ideja, bezvoljnosti, klonulosti, ni duha malodušnosti. Traži »obnovu iz dana u dan«, sve do posljednjeg dana.

Ipak je bio čovjek, strahovito je trpio. Probrojimo malo njegova trpljenja: više puta utamničen, bičevan, kamenovan, napadnut od razbojnika, proganjan od sunarodnjaka. Podnosio žeđu, glad, zimu. To će od nas toliko podnijeti? Ali se taj šezdesetgodišnjak osjećao tako mlad,

premda stasom malen, bez ljepote i sebe je nazivao »nedonošče«. To je pravi povratak mladosti!

Pavlov je procvat uslijed bujanja Kristova života u njemu. Koliko je izmjena izvršio u dubinama svoje duše nakon poziva što mu je, kao mladom studentu punom mržnje, bio upućen poput groma na cesti pa sve do potpune rascvjetanosti njegove ljubavi spram Boga i ljudi. Obnovljen? Da, obnovljen obnovom uspona. Što je bilo moguće Pavlu iz Tarsa, zar je nemoguće vama, meni, svima nama?

Zacijelo primjećujemo polaganu iscrpljenost tijela. Udovi pokazuju znakove istrošenosti. Naočigled se umanjuju hitrost, san, tek. Ta činjenica nije ugodna. Ali nemojmo poopćavati. Ako ima među nama teških bolesnika, nepokretnih tijelom, ali se »još mnogi držimo« dosta dobro. Trebali bismo prihvatiti bez tuge, bez pobune da »manje možemo« nego nekoć, a da »moramo više trpjeti« nego nekoć.

Uostalom ne mislimo stalno na nedostatke i na zla. Radije recimo: »Ne mogu se potužiti. Za moje godine, nije tako loše.« Brižljiva higijena, dobri liječnički savjeti, redovit rad produžuju vitalnost, kad se tijelo počinje, po riječima sv. Pavla, »raspadati«. Svi smo primijetili kako se kuća — izuzev nezgode, potresa — ne »raspada« tako lako ako se obnavlja i popravlja. Isto je sa stanom naše duše. Treba bdjeti nad tijelom, ali se i pomiriti sa sudbinom starenja. Ima bolesti... podnošljivih i na njih se moramo naviknuti. Promatrajući teške kronične bolesnike, slijepce, paralizirane, gotovo zdravi starci imaju zašto zahvaljivati Bogu što ih je sve do sada očuvao zdrave.

U stvari, zašto nas je očuvao do danas?

Upitajmo se svi. To je najvažnije pitanje u zreloj i odmakloj dobi. Plaut je govorio: »Koga bogovi vole, mlad umire«. Smrtnik će se doista na taj način osloboditi velikih briga i napustiti svijet u punoj snazi, u punoj ljepoti. Ali smrtnik »koga Bog voli« trebao bi smatrati povlasticom produžetak svoga života, jer se tako može uspinjati od uspjeha do uspjeha ljestvicom moralnih i duhovnih vrednota. Razmislite: da ste umrli u četrdesetoj godini zar ne biste bili izgubili mnoge spoznaje o Bogu, mnogu priliku za dobročinstva, za koristan rad, za umna i umjetnička obogaćenja, za obiteljske radosti?

Obnovite uspomene. Izblijedile su u pamćenju, ali se uz bolne i možda tragične slike sjećamo i lijepih dana. Nekoga koncerta, krajolika... susreta... zgode... knjige. Tu je bio izvor vašeg rasta uslijed pridonosa svijeta i »drugih«. A »drugima« najviše dugujete. Možda je zadnjih dvadesetak godina bilo najplodnije, pripremajući vam nebesko bogatstvo.

Put na koji smo svi istovremeno prispjeli — premda u raznim etapama — uvijek nam omogućuje obnovu. Duša ne stari. Drugačije misliti bila bi zabluda. Duša se razvija. Misli nam postaju jednostavnije i snažnije, a osjećajnost istančanija. »U starosti nema — piše Francois Mauriac — suhoće, kako to neki misle, nego se naprotiv javlja osjećaj neke neshvatljive beznadne nježnosti. Izvire iz dubina godina tako te nam taj dugi razmak izgleda kao da i ne postoji. Strasti su većim dijelom prigušene. Uglavnom smo tada mirniji i bolji.«

Izvori žive vode izviru sa svih strana, da osvježe, umiju, učine još plodnima. Molitva, iskrena molitva, ne iz navike, sasvim osobna molitva. Čitanje Evanđelja, koje nam posadašnjuje Kristovu osobu; psalama što se sagnuše pod teretom vjekovnih vapaja. Suosjećanje spram modernoga svijeta. Pokušati shvatiti mladež, otklanjati egoizam, podnositi male beznačajne tegobe. Eto, tako se zaista »unutarnji čovjek obnavlja«.

Radost pomlađivanja. Pred nama je uvijek otvoren put, bez zapreka koje se mogu suprostaviti našem poletu. Vjerujmo, poput filozofa Joubert-a, da je »starost tek prvi trenutak jutra«.

A što je radosnije, nadobudnije od jutra?

II. - Prilozi prošlosti

Pogled unatrag

Ponekad putnik na dugom putovanju predahne, zaustavi se. Ne samo da se osvježi, odmori, nego i da pogleda prevaljeni put. Put vijuga sa svojim okukama u igri svjetla i tame. Tamo zbito selo oko crkve, tamo skup stabala, most preko rijeke... Uspomene se redaju. Možda smo tu doživjeli zanimljiv događaj, susret. Na onoj smo okuci oklijevali; na onoj smo se spotakli o nepredviđenu zapreku.

U sutonu, čak i usred, života prirodno se javlja takav predah kako bismo obnovili uspomene prošlosti. Isti je i naš osjećaj što ga je izrazio Barbey d'Aurevilly: »Kako je sve dobro kad se okrenemo unazad, a naročito kad se ne možemo vratiti«! Međutim neke su uspomene posebno potresne: kao da se kupamo mladošću kad zaronimo u sretnu prošlost. Sjetimo se ovog ili onog događaja našeg djetinjstva, naše mladosti: obiteljske proslave, prazničke igre, pojava prijateljstva, ljubavi, intelektualne i umjetničke kulture, ljepote, raznolikosti svijeta, vjerskog života i prisnosti s Bogom. To je katkada bilo ugodno i veličanstveno.

»Uspomena na sreću na ovoj zemlji možda je stvarnija nego li sama sreća« (Alfred de Musset, Souvenir). Stih dosta tugaljiv, ali možda istinit. Prijatelju, za vrijeme predaha nakon toliko prevaljenog puta, bacimo pogled unatrag. Ne da podržavamo besplodnu tugu nad »nikada više«, nego da cijenimo vrijednost radosti koju sada spoznajemo. Na pr. sretno djetinjstvo. Sada smo skloni govoriti crno o svom životu, umanjivati mu vrijednost. Pod zrakama svjetla prošlosti, jasnije vidimo. Osjetili smo — pa bilo i u manjoj mjeri — dio radosti. Veoma mi je drago tumačenje sudbine što je pruža Bossuet: »Već na ovom svijetu Bog svojim odabranicima ne obećava drugo osim križa, a ipak ih obasipa blagoslovima. Reklo bi se da se Bog ne može suzdržati a da im ne dade neznatan predokus njihova blaženstva« (Bossuet, Elevations sur les mystères). Možda tada ne cijenismo razne ponude mira, uspjeha, utjehe. Sada kad smo dozreli ili želimo to biti, budimo zahvalni.

Kome zahvaliti? Zastalno djelitelju dobara. Stvoritelju koji nas je izveo iz tijela naših roditelja. Zašto nas? Zašto je upravo nas izveo iz ništavila i zašto je sve uskladio kako bismo stigli do zrele dobi i čak do kasne dobi, dok toliki naši vršnjaci ostaše oboreni na putu bolešću, nesretnim slučajem, ratom? Zahvalnost Bogu izvanredno moćno smiruje i oživljuje. Ne mislite li da bismo morali, unatoč tolikim jadikovkama, užasima i pobunama, zahvaliti nebeskom Ocu poput ptice i popratiti zahvalu osjećajima povjerenja i radosti? Taj će se sićušan i jednostavan sinovski hvala uklopiti u veliku zahvalnu molitvu koju čovječanstvo izgovara ili pjeva kroz vjekove. Na pr. Psalmima. Bog zaista miluje one koji mu iskazuju svoju zahvalnost.

Svratite pogled unatrag. Bilo je opasnih okuka na putu. Engleski je pjesnik Keats mislio da je »lijepi događaj vječna radost«. Ali zar neugodan, bolan doživljaj mora zauvijek biti patnja? Takvo bi trajanje nadilazilo naše snage.

Uostalom, iz udaljenosti se ne prosuđuju jednako primljeni udarci. Mnogo puta je bilo zlo ono što smo želili postići. I događaj koji na čas zbunjuje, kasnije poprimi drugačije značenje. Providnosna nit se odvija kroz različite okolnosti. Ako smo iskreni, priznat ćemo da smo u toj kušnji sazreli. Potakla nas je da shvatimo svoju odgovornost.

U svakom slučaju mudrac ne prekapa bolne stvari, da iz njih pije gorčinu. Sve to spada na prošlost. Više nam ne pripada. Putnici smo na dugoj cesti. Zar ćemo ići dalje od određene točke? Ne isplati se razbijati glavu: »Naporan je ovaj uspon! Nikada ga neću moći svladati... A onda, približava se noć. Više neću moći pronaći svoj put.« Toliko toga ne znaš! Jedino Gospodin zna gdje ćeš se morati zaustaviti.

Pogled unatrag! Kada je dakle prirodno, ispravno i potrebito baciti pogled unatrag? Ima zastoja. Posve nam se prirodno nameću. Roje se uspomene zbog nekog događaja u obitelji, posebno uspomene na pokojnike. Ne odbacujmo ih! Toliko više izbijaju na površinu koliko se više pomaljaju iz daljine. Rado ih obnavljajmo sa svojim vršnjacima. Pričajmo ih — bar najljepše, ali nenapadno — pred mladima jer oni ne smiju biti otkinuti od obiteljske, prijateljske i narodne prošlosti.

Još jedan zastoj. Narušeno zdravlje onemogućuje nam rad. U tim časovima punom slobodom gledajte unatrag. Što vidite u prošlosti? Što mislite o sebi? I opet mali zastoj, ako hoćete, zbog »duhovna povlačenja«. U toj unutarnjoj samoći lako se bistre veliki potezi života! Tada glas Božji poprima osobni naglasak! I na kraju zastoj zbog starosti, bolesti. Vrijeme vidljivog povratka u prošlost, vidnog približavanja vječnim obalama. S našim pogledom unatrag, sjedinjuje se Božji pogled. Ali Bog vidi i pred nama.

Negdašnja obitelj

Često se čuje jadikovka: »Već se ne sjećam«. Doista, s godinama mnoge uspomene izblijede. Zaborav nastaje zbog svježijih događaja. Zaboravi se imena, pobrkaju datumi, ispremiješaju događaji... Naprotiv, jasno su uščuvane uspomene djetinjstva, mladosti! Hrpimice ničU u časovima osame i razmišljanja. Njegujmo ih, jer razvijaju našu osobnost i obogaćuju naš »procvat«. Naprotiv, uklonimo one što nas oslabljuju.

Vaše djetinjstvo... Djetinjstvo je uglavnom sretna dob. Sjetite se roditelja. Sve ste od njih očekivali. Dadoše vam više nego li je bilo neophodno vašem djetinjstvu: hranu, zaštitu, odijelo. Od »njega« i »nje« primili ste tajnovito nasljeđe. Uliše vam načela i navike. Ako ste imali dobre roditelje, ocijenite kakva vam je to bila moralna okosnica. Sjetite se onog djela, one riječi. Odraz njihove osobnosti, čvrstine njihova uvjerenja. U časovima sumnje, kivnosti na sve i svakoga pokazat će vam uspomena na roditelje, djeda i baku kako se može kroz cijeli život sačuvati ispravan pravac. Da li ste im bili kraj samrtnog kreveta? Možda vam tada dadoše izrazit primjer vjere, odvažnosti i vedrine. Prihvatite to blago kao baštinu. Henry Bordeaux daje svom junaku ovu nježnu riječ sinovskog priznanja: »Hvala ti, majko, za dušu što mi je dade tvoja duša«. Koliki bi među nama, sjećajući se pokojnih roditelja, morali izreći istu riječ zahvalnosti i živjeti tako te budu dostojni povlastice što su

rođeni u sretnoj i religioznoj obitelji. A ako obitelj bijaše brojna, zastalno su i braća i sestre vršili isti utjecaj. Već je u djetinjstvu posijano sjeme. Naša jesen života očekuje novo klijanje.

Ali ima i nesretnih djetinjstva! Požalimo među nama one koji postaše siročad, one koji su rasli u ubožištima, sirotištima a da ne osjetiše toplinu obiteljskog života. Neki opet doživješe obiteljski život otrovan nesporazumima, svađama, nećudorednošću, bijedom. Možda nisu imali koga voliti. Možda i njih nije nitko volio. Bolan polazak u život! »Takvo djetinjstvo se teško liječi« (Lucie Delarue-Mardrus). To je živa istina. Ostaje nezaliječena rana.

U ovim darovanim godinama oslobodimo se otrovne mržnje, očaja i gorčine. Ožiljak može ostati u srcu, ali iscijeljen, pročišćen milostivošću i ljubavlju. Jer mi moramo sijati ljubav do posljednjeg daha. I ako je naša obiteljska loza u nečemu iznevjerila, ispravimo i ovrijednimo u svojoj osobi.

Uspomene... Često se nesloga uvlači u obitelj prilikom diobe dobara, nasljedstva, sporne ženidbe. Zar ćete ostati »zavađeni« do kraja? Bez sumnje je krivnja obostrana. Prvi predložite pomirenje. Kako ćete se pojaviti pred Bogom s mržnjom u srcu?

Uspomene... Bili ste oženjeni. Sklapanje bračne zajednice redovno u životu ne jamči uvijek sreću. Što je sreća? Zaručnici, mladi supruzi zamišljaju je drugačijom nego li će biti u stvari. Da li ste znali tražiti, zajamčiti pravo jedinstvo? Možda ste doživjeli ili sami izazvali nesporazume, neugodnosti, nevjere? Pod vidom prividne sreće možda ste mnogo trpjeli zbog »drugoga«. Sada oprostite! Ako je još živ vaš bračni drug, uspostavite ozračje mira. Ako ste udovac, udovica ne njegujte loše uspomene. Mislite na lijepe trenutke što ste ih, pored svega, sproveli zajedno. Sjećajte se, uz nedostatke, vrijednih odlika.

Ako ste podigli jedno, dvoje djece, ponosite se tom dodijeljenom čašću. Osobita je povlastica sudjelovati u stvaralačkom Božjem djelu. U budućim vjekovima možda će još živjeti na svijetu vaši potomci. Najživotvornija misao, da vas potakne na polet! Nećete posve umrijeti. Čak ako vam vaši sinovi, vaše kćeri budu nezahvalni, »žive« zahvaljujući vama.

Rado govorite o pokojnicima. Mrtvi su tek onog trenutka otsutni s ovoga svijeta, kad nitko više ne govori o njima. Ponekad se javlja neka ukočenost, povlačenje u tugu, loše shvaćena stidljivost što potiče na šutnju. Posve pogrešno. Uostalom, ne iskrivljujte spomen na njih prikazujući ih svecima. Oživite ih kakvi su uistinu bili, ali ističite samo dobre strane. Što je najistinitije u svakoj osobi.

Među uspomenama »kuća« uskrsava s onima koji su boravili s vama, gdje su odjekivali njihovi koraci, njihovi glasovi. Koliko se uspomena zbilo unutar kućnih zidova! Govoraste »kuća« kao da je jedina bila na svijetu. Možda još ponavljate: »To se radilo u kući«. Saint-Exupery pripovijeda kako je jedne večeri sanjario u Sahari, ispružen na pijesku pod zvijezdama: »Ne znam što se u meni zbivalo. Osjetio sam kako me tamo negdje priteže stara kuća. Ah! Čar kuće nije samo u tome što nas štiti i grije, nego što nam je ostavila slatke zalihe« (Terre des Hommes).

Prijatelji, želim da nakon toliko godina pronađete u sebi te »slatke zalihe«. Znajte ih sakupiti!

Nadam se da ste istražujući svoju prošlost, kako bi u njoj pronašli vrednote, raspoznali osobnu stečevinu što ste je polako a katkada i teško sticali. Nazivamo je iskustvom.

Nadam se, a možda se i varam. Život nas na različite načine poučava. Toliki putuju a ništa ne opaze, ništa ne zadrže! Kao idoli o kojima govori Psalam: »Oči imaju a ne vide, uši imaju a ne čuju« (113, 5). Da li bi vas se moglo smjestiti među ove polusvijesne? Ili ste naprotiv malo po malo sticali znanstveno i mudronosno blago?

Mnogi omalovažavaju iskustvo. Ne primaju ga rado od drugih, tek od ljudi za koje misle da su sposobni poput pčela pretvoriti u med sok cvijeta. Ima mudraca u svim vremenima i u svim zemljama, među malim i velikim duhovima. A mudrost je malih besprijekorna vrijednost, jer su je sami stekli.

Mladi općenito zaziru od iskustva starijih. Žele — uostalom nije neispravno — ovako opravdati svoj prezir: društvo se je dosta izmijenilo. Uvjeti života nisu isti, ni osjećaji ne mogu biti isti, ni običaji, ni odluke, ni zaključci. Stoga se uzalud trudimo kako bismo im utuvili u glavu plodove svog iskustva. To ne žele. Jedino prihvaćaju ako im pažljivo pristupimo...

Osobno se mi trebamo okoristiti iskustvom, makar i kasno. Nastojmo otkriti gdje i kako bismo ga prikupili i s njim se poslužili. Učinimo spisak svojih bogatstava.

Pažljivi duhovi sakupljaju prava iskustva po raznim, velikim i malim doživljajima. Tko je sudjelovao u nekom ratu neosporno ima bolnu i nezaboravnu, čak okrutnu spoznaju što je patnja, strah i prijetnja smrti. Rat ga je obilježio. Ne može usporediti smrt u ratu sa smrću na krevetu i u mukama agonije. Uspomene zarobljeništva ostavljaju također u potsvijesti utiske užasa. Olakšavaju nam nove patnje, a tuđe lakše shvaćamo.

Kod žene je majčinstvo neuporediv izvor iskustva za tijelo i dušu. Ništa se ne može izjednačiti s uzbuđenjima, čuvstvima tijekom trudnoće i porođaja. Kasnije će otac i majka otkriti nanovo svijet pokraj svoje djece, donosit će im svagdano nove doživljaje. Prokopajte svoju prošlost. Koliko ste naučili gledajući i slušajući svoju djecu i nećake!

Koliko ste samo proširili vidike u svagdanjem dodiru s braćom i sestrama, susjedima, radnim drugovima, prijateljima, ukućanima! Mnogi se među nama posebno rado sjećaju kućne pomoćnice što su je nekada nazivali »guvernanta«. Ispunjavala nam je djetinjstvo brigom i osjećajem, gotovo majčinskim osjećajem. Mnogočemu nas je naučila ta priprosta žena: »Dobra duša po prirodi, ne po knjigama« (Lamartine). Ne raspoznajete li u dnu svoga bića taj doprinos malog svijeta u kojem ste živjeli? Mnogo dugujete nekim osobama. Već nisu žive.

Stoga iskustvo nije teorija, nije svima isto nego izvanredno složeno, pokretno. Bez prestanka nastaje i obnavlja se. Uporedite što ste bili u ondašnjoj dobi, što ste tada znali a što ste sada i što sada znate. Procijenite! Niste li stekli pravilniju spoznaju o ljudskoj vrednoti i o različitim dobrima? Ne promatrate li svijet sa jasnijeg i stvarnijeg stajališta? Sve se ovo ne uči iz knjiga već iz života. Sada promotrite što vas je oblikovalo, što vam je preostalo, što se je uvriježilo u vama da biste izgradili, ustalili i razvili svoju osobnost.

Možda ste omalovažavali neke vidove iskustva, čak ih proklinjali, jadali se Bogu. Sada ćete često biti primorani da priznate kako je onako bilo ispravno. Čak ono što je izgledalo zlo, pripremalo je dobro ili je spriječilo gore zlo. Kad bi svi prohtjevi naše mladosti bili zadovoljeni, plod naše neiskusne pohlepe, bio bi promašen naš život. »Kakve plodove imate od onoga — pita sv. Pavao — čega se sada sramite?« Naprotiv, zar ne vidite sada divne grozdove na lozi svoga života? Divne, jer ste dopustili kiši i suncu da polagano zriju. Neka se ne suše prije Božje berbe.

U životu su neka iskustva značajnija: osjećaji. Uspomene ljubavi kriju poseban čar kod starih srdaca. Da li je primamljiv spomen? Ili boležljiv spomen? Da li je uputno zaustavljati se bez nadzora kod tih mrtvih stranica? Nemojte! S godinama se postaje ranjiv. Gubi se otpornost protiv trovanja, zaraze. Sjećajte se samo ugodnih i čistih doživljaja, iako su izazivali suze. Suze, plodna kiša, sačuvale su njihovu svježinu. Neće vam naškoditi.

Da, doživljaji su jaki i trajni. Prošlost ih je usjekla. I dalje promatrajte, razmišljajte o blagu što vam ga dadoše osobe ili doživljaji. Iskustvo uvijek traje. Izvor je vitalnosti, obnove, obogaćivanja. Uvijek se moramo usavršavati, učiti.

Zablude i pogreške

Tko ih nema? Ne zavidimo prilično zadovoljnim ljudima. Htjeli bi nas svojom prošlošću uvjeriti kako nikada nisu pogriješili, kako su u svakoj okolnosti znali rasuditi što treba činiti,

kako su imali dosta čvrstu volju i velikodušno izvršavali svaku dužnost. Ali postoji druga skrajnost: klonuti duhom pri sutonu života, dozivajući u pamet pogreške i propuste za vrijeme života. Prošlost nam više ne pripada. Zar ćemo pogledom unatrag ugasiti zanos, koji nas mora ponijeti naprijed?

Dopustimo da neki doživljaji izazivaju u dugoj povijesti života zbrku, nemir savjesti. Ipak je nedopustivo da vas sada skrši njihov teret. Ako je potrebito, bez otezanja uspostavite red. Najprije u svojoj savjesti. Odlučno osudite zlo, Bližnjem nadoknadite nepravdu što ste mu je možda nanijeli. Bogu se potpuno povjerite, Poručuje Psalam: »Bog rado oprašta«. Sjetite se potresne povijesti rasipna sina i njegova oca. Povijest je »izmislio« Krist, da bi grešnici upoznali izvanredno i nježno Očevo milosrđe. Otac oprašta. Ponovno je član obitelji. Slavi se u Očevoj kući. A moja prošlost? Više nam ne pripada. Pripada nam samo sadašnji trenutak. U njemu je sva vrijednost. Stari grijeh je bio odbacio zakon. Podržavati uspomenu na to značilo bi ponovno odbacivanje. Odbacivanje oslobođenja, odbacivanje ulaska u pročišćen i posvećen život, koji mora popraviti prijašnji. Neprestan nemir preosjetljive duše naziva se »skrupuloznost«. Neka vrst živčanosti od koje se treba braniti, a ponekad pritajena oholost koja ne priznaje ni najmanju pogrešku.

Umjesto da kočimo svoj uspon i vučemo sa sobom mrtav teret, utecimo se poniznosti, iskrenosti toliko Bogu miloj. Sjetimo se carinika iz Evanđelja. Udarao se u prsa govoreći: »Bože, smiluj se meni grešniku« (Lk 18, 13). Tko je griješio, može opet griješiti. Smatrajmo se slabima, ali ostanimo budni. Čuvajmo se ponovne pobune strasti: škrtosti, zavisti, putenosti. Ali

u današnjem trenutku a ne u jučerašnjem. Bilježi li Bog nemilice naše pogreške? »Bože, jer si nas stvorio od blata, ne čudim se da nas nalaziš blatnjave« (Pèguy).

A zablude? Javljaju se na početku svačijega života. Njihove se posljedice osjećaju do zadnjeg daha. Radi toga se javljaju tužne misli pri sutonu života u vezi zvanja, zanimanja, razvitka osobnosti i životnog staleža: ženidbe, vjerskog života ili neženstva. Mlade često privlači redovnički život ali ga i napuste. Ponajčešće je to bila pusta tlapnja. Ali često odbijaju prave pozive. Bilo iz nemara, bilo zbog nikakve velikodušnosti, bilo zbog okoline. Usprotiviše se Bogu. Zatim se oženiše. I nikada se više nisu osjećali sigurni, nikada potpuno sretni. »Promašio sam svoj život«. Još vas ta misao uvijek progoni. Promašio? Još niste završili svoj život. Dobrim potezom vratite mu vrijednost. Osvježite ga željom za višim životom, što ste ga uvijek osjećali. Sada ga ostvarite u drugom obliku. Bog uvijek govori: Dođi!

Druga zabluda: mogla se zbiti prigodom izbora zvanja. »Zašto nisam izabrao onaj zanat, onu školu, postigao onu diplomu, prihvatio onaj premještaj? Primao bih više, mirovina bi bila viša. Bio bi mi posao zanimljiviji. Krivo su me savjetovali. Nisam bio odvažan«. To muči mnoge starije ljude. Ali ovakve jadikovke treba ispraviti. Svako je zanimanje vrijedno. Tko u svom radu radi kako treba, radi za dobro zajednice. Tako je govorio Pégy: »Savršenstvo u radu, savršenstvo je u duši«. Ovim svjetlom osvijetlimo sjene prošlosti.

Kako ćemo gledati na nenadoknadivu propast što smo je počinili nezgodom, nespretnošću ili lijenošću sebi ili svojoj obitelji? Prihvatimo ponizno neimaštinu u opreci s onim što nam je

početak obećavao. Prilagodimo se običnom životu. Potražimo neki sitan posao. Uložimo sav mar u umno, ćudoredno i duševno blago.

Ali zar se pri kraju života nećemo plašiti pomisliti što smo mogli i trebali učiniti na vjerskom polju? Unatoč milostima u djetinjstvu, mladosti, prvoj pričesti i raznim upozorenjima ostali smo u prosječnosti. Kad izbiju na površinu takve uspomene iz prošlosti, kad se sjetimo Božjih darova, poklonimo se Bogu i predajmo mu sve što imamo. Na križu je bio dovoljan jedan sat da se razbojnik promakne u izabranika. Tko zna nije li se sjetio dana, kad je zgriješio a zatim susreo Krista. Krist ga je pogledao...

Nemojte govoriti: »Ništa ne učinih u svom životu«, vi neženje, udovci ili udovice bez djece, jer iza sebe razabirete dug, naporan i sumoran put. Zar uistinu niste ništa učinili u svom životu? Zacijelo ste radili, sudjelovali u božanskom djelu stvaralačkom snagom svojih ruku ili svog duha. Ali vi mislite samo na promašeno: obiteljski život bez radosti, iščezla sreća, neizdata knjiga, nepriznat pronalazak, nedovršena kuća. »Ništa nije ostalo«!

U redu! Poduzmite nešto sada. Svagdje ćete naći nekoga. Pomognite mu, savjetujte ga. Ako ste žena, pletite. Ako ste muškarac, bavite se sitnim poslovima. Ako ste učitelj podučavajte učenike. Vrijedno je staviti svoje ruke i svoje noge u službu drugima. A najplodniji je rad, pojačati duhovni život. »Svaka duša koja podiže sebe, podiže svijet.« Ne očekuje li to svijet i od vas?

III. - Mirovina

Polazak u mirovinu

Već odavno ste predvidjeli taj dan. Kad je stigao, bio je ipak udarac. Još ste se osjećali snažnima, sposobnima za rad. Ali »mirovina« ne znači mirovanje.

Nastala je nagla promjena ritma u svagdanjem životu. Osjetno sniženje novčanih prihoda. Javlja se trostruki problem: prilagoditi duh novim okolnostima; korisno i ugodno upotrijebiti slobodno vrijeme; pametno rasporediti smanjeni prihod. Zaista težak zaokret! Pogotovo što više nemamo nekadašnji zanos a još smo duševno i tjelesno jaki. Da se prilagodimo, održimo, neophodan je napor. Težak napor, jer se muž ili žena, intelektualac ili radnik smatraju izbačenima iz općeg toka života.

Naprotiv, ima ljudi koji jedva dočekaju sat svoje mirovine. Jedni zbog umora. Drugi zbog planova: putovati, srediti imanje, zanimati se umjetnošću, uklopiti se u društveni rad, surađivati u novim pokretima. Vesele se na pomisao da odsada zarada svagdanjeg kruha neće više biti njihova neprestana briga.

Ali se također treba boriti protiv »duha mirovine«. Nipošto prihvatiti obeshrabrujuću misao: »Sa mnom je gotovo. Mogu u otpad. Kako ću odsad protratiti vrijeme? Morat ću se veoma

povući iz toka života.« Nadasve muškarac ulazi obeshrabren u mirovinu. Općenito profesionalni rad znači muškarcu nešto više nego ženi. On u radu nalazi razlog življenja, svoju korist i ponos. Pati zbog obustave rada. Zato se treba potruditi da mudruje kao mudrac, a ne kao pobjeđeni: »Uistinu, sasvim je prirodno ustupati mjesto novim naraštajima. Svatko po redu, a savjest mi svjedoči da sam dobro radio. Uostalom još nije gotovo. Sposoban sam još mnogošta uraditi. Otvara se novo razdoblje. Vjerujem u svoje sposobnosti.«

Umirovljenikova žena može odigrati veoma važnu ulogu u njegovu preokretu. Ne smije dopustiti da klone. Omogućiti da mu život bude ispunjen radošću, srećom i novčano opskrbljen. Savjetovati ga, pomoći mu da pronađe nov način upotrebe svojih snaga.

Koji je to način? Čovjek između 60 i 65 godina bogat je profesionalnim znanjem i iskustvom. Može pružiti mnogo usluga, posebno u građanskom životu. Može biti općinski savjetnik, načelnik, bibliotekar, član društvenog, kulturnog ili vjerskog udruženja. Može podučavati, nadzirati učenike. Kod kuće može obrađivati vrt, raditi sitne poslove. Mnogi su ljudi veoma sposobni, u više slučajeva kadri zamijeniti kvalificirane radnike.

Umirovljena žena lakše se prilagodi, jer u tim godinama nerado radi izvan kuće. U svakom to ipak ne ispunjava prazninu. Dobro će učiniti ako potraži nešto drugo. Prema svojoj društvenoj i obiteljskoj sredini, svom stupnju kulture, svojim sposobnostima, očekuju je mnogi drugi oblici rada: čuvati malu djecu, podučavati odrasle, daktilografski poslovi, njega bolesnika, pomoć u obiteljima. I mnoge druge djelatnosti.

Dakako, najrazličitija su intelektualna vrela na dohvat umirovljenicima. »Napokon« raspo-

lažu slobodnim vremenom da čitaju dobre knjige, slušaju lijepe emisije na radiju, na televiziji, prate tečajeve, konferencije, bilo preko radio valova bilo izravno ako stanuju u gradu. Nikada nije prekasno za naobrazbu. Sretni su oni koji gaje umjetnost te nalaze zanimljivost i radost u muzici, slikarstvu, foto-umjetnosti. Oni koji su još u snazi i imaju novaca mogli bi katkada poći na kratko putovanje. Radovat će se mnogim poznanstvima i čarima prirode što se s godinama razvilo u njima. Uostalom, koji grad ili gradić nema nekih znamenitosti? Na primjer znamenitost arhitekture. Osim glavnog grada postoje i drugi gradovi vrijedni proučavanja, istraživanja prošlosti i patnje.

A novac? Da, tu su poteškoće. »Mirovinska« plaća traži jednostavniji i suzdržljiviji život. Međutim čuvajmo se škrtosti. Uzrok je starenju osjećaja. Ostvarimo, ukoliko je moguće, razborit budžet, jer životni troškovi stalno mijenjaju životnu ravnotežu. Treba se boriti protiv straha: »Može nedostajati«. Takav stav uzrokuje nelagodnost, zatvara u sebe, u sebičnost, u škrtost.

Rečenica iz Evanđelja, isprepletena divnim podsjećanjem na poljsko cvijeće i ptičice, morala bi svakog jutra u nama probuditi pouzdanje: »Vaš nebeski Otac zna što vam je potrebno« (Mt 6, 31). I drugu rečenicu treba zasaditi u dno svoga zabrinutog srca: »Ne brinite se tjeskobno za svoj život... već tražite kraljevstvo Božje a ostalo će vam se nadodati« (Lk 12, 22, 31).

Ukratko, ako tražite kraljevstvo Božje i učvrstite ga u sebi, zar nećete najbolje iskoristiti slobodno vrijeme izvan profesionalnog posla? Bog nije u mirovini. Naprotiv, vaša mirovina je povoljan trenutak da se obnovite i osnažite svoj duhovni život.

Još nešto. Postoje i »drugi«. Moliti i bratski pomagati druge. Pohvalno je da na svoja još čvrsta ramena uzmemo bijedu svijeta. O tome ćemo ponovno govoriti.

Održati se

Što je u dugotrajnoj uporabi, pomalo se troši. I naše tijelo. Neka vas ne obeshrabri ova tugaljiva tvrdnja. Trošnost? Može se usporiti, oduljiti. Žene to znaju: duže traje dobro oprano, izglačano rublje, pomno pokrpano. Ostaje čisto, lijepo. Tako naš život, duša i tijelo zahtijeva istu brižljivost.

Skloni smo da se zapustimo. Posebno nakon iscrpljenosti, bolesti osjećamo umor. Otpornost slabi. Umanjuje se želja za djelovanjem. Nameće nam se zaključak: Ja sam zaista posve gotov.

Ovakvo shvaćanje nas baca niz kosinu sve brže i brže. Uistinu na kraju bude sve »gotovo«. Oduprimo se dok je na vrijeme. Nesumnjivo nehaj unosi spokoj, ali varav i podmukao. Oslabljuje volju, priprema opadanje, premda bi se gotovo uvijek moglo zakočiti.

Koliko nam čilih osamdesetgodišnjaka — čak devedesetgodišnjaka — pruža izgled junaštva. Što je »nov procvat« pokazuju umjetnici, učenjaci, književnici, političari, sveci. U poodmakloj dobi pružiše nam dokaze privlačne živahnosti. Većina je napustila ovaj svijet, a nisu dali izgled starenja. Nije li Michelangelo govorio: »Vraćam se u školu, imam još mnogo naučiti«.

Tijelo se najprije troši. I duša je ponekad dosta mlitava da bi slijedila pokretnost tijela. Neka duša kormilari. Veoma je važno da se što duže održimo u živahnosti. Ima različitih dobi

među starcima. Uistinu, neki nisu već sposobni raditi kao nekada. Moraju malo po malo ublažiti i umanjiti želju za radom. Ali upadamo u zamku »navike što nam jednoličnim korakom uspavljuju razum« (Sully Prudhomme), dočim bi razum morao ostati budan i nadmoćan. Čuvajte se sklizanja!

Bergson je o prosječnim mladićima rekao: »Nitko ih nije prodrmao za rame, kada još bijaše vremena«. Prijatelju, unatoč brojnim godinama, još je uvijek na vrijeme. Straši te ukočenost, izobličenost kostiju. Više se plaši moralne skleroze. Ne slušaj pesimiste, fataliste, prodavače snova, nego se vraćaj k izvoru što te može u svako doba osvježiti. »Ja sam živa voda, reče Isus, što teče u vječni život« (Iv 4, 14 sl).

Rado izlazite iz kuće, ako vam zdravlje dopušta, češće šetajte, posjetite prijatelje. Ne ostavljajte u neredu svoj stan, bio malen ili velik. Rijetko tko danas kao nekada ima u kući »djevojku za sve«, odgojiteljicu, pratilicu ili odanu ženu iz svoje rodbine. Ako ne živite u mirovinskom domu, snađite se nekako.. Teško je ponekad, i mučno sebe održavati, sačuvati pravi izgled, brinuti se za sebe i svoju vanjštinu. To lakše postiženo ako na tome radimo logično i smišljeno. Okanite se trošnih predmeta što ih čuvate, jer: »to bi moglo još služiti«. Ne, više vam neće služiti, premda bi se možda okretniji i dosjetljiviji ljudi mogli donekle time koristiti. Podmukla se prašina brzo skuplja u kutovima. Sklonište moljaca i miševa. Mučno je dok ih se otarasite. Kada oslabe snage, sve bi u kući trebalo do u tančine biti čisto da spriječi zamor i rastrojenost. Oslobođeni nepotrebnoga, lakše ćemo se baviti važnijim: svojim zdravljem, intelektualnim radom, pomaganjem drugima i pripravom na naše vječno obitavalište.

Uskoro ćemo opaziti da se moramo prilagoditi modernom svijetu i napretku. Najprije održavajmo što smo do sada postigli. Obnovimo što nam je u prošlosti pribavljalo smirenost i radost. Dio onoga što nam nekada bijaše oslonac, može biti i sada. Gajimo našu sklonost prema intelektualnom i umjetničkom radu. Podržavajmo prijateljstva. Ne čekajmo da nam se naši prijatelji prvi približe. Ne odbacujmo zabave kao što su igra karata, kuglanje, rješavanje križaljke. Zašto ne, ako te zabave onemogućuju da nam duh omlitavi ili poprimi nesnosne, tužne, turobne ili gorke misli? Treba se održati.

Profesionalna se radljivost ne zaustavlja jednako u istoj dobi kod svih radnika. Ako nastavite radom u svojoj struci: liječničkoj, pravnoj, profesorskoj, trgovačkoj, nastojte u svojim činima zadržati svoj način rada. Usavršavajte i dalje svoju struku. Ne činite ništa polovično. Manji broj radnih sati, uzeti pomoćnika, više vrijedi od prosječnog rada. Održimo se što je moguće više na razini ljudske vrijednosti. Težnja za savršenošću koja, kako veli Péguy, usađuje u dušu isto savršenstvo, produžit će vam umnu i tjelesnu životnost.

Međutim kucne čas, kad se treba zaustaviti ili barem usporiti. Ne nadilazite svoje snage. Ne priječite mlađima put. Čekaju u tolikom broju. Predajte im prelaznu baklju. Vjerujte u njihov uspjeh. Poželite im da na svoj način budu sretni, da uspiju.

Međutim što je najvažnije sačuvati bez obzira na okolnosti, dob, zdravlje, uvjete materijalnoga života, okoline? Najvažnija je naša povezanost s Bogom »koji razveseljuje mladost« — poručuje Biblija. Bog će nanovo zazeleniti naše livade života.

Održati se u dobroj snazi unatoč proteklim godinama? Nedovoljno je, da bi se postiglo pomlađivanje. Makar bile opravdane naše jadikovke, naša iznenađenja, naši nemiri, osvjedočimo se kako se ne možemo držati sa strane od onoga što zanima mladež, ako želimo ostati u toku bujnog gibanja današnjega života. Tkogod želi puninom obilježiti svoje zadnje godine, mora se pomiriti s modernim svijetom.

Čujemo govoriti, a i mi govorimo: »Sadašnji me je razvitak pregazio. Niti ga želim shvatiti niti slijediti«. Tada se tone u prošlost, kao da se u njoj može pronaći sve kako bi se održalo tijelo i obogatila duša. Doista treba se oslanjati na ono što nas je do sada podržavalo. Ali se zalihe iscrpljuju. Stoga se moramo — zaista je teško i zbunjujuće — prilagoditi svijetu koji nas ubraja među žive.

Zar vas ne zanimaju znanstvena bogatstva? Okrenete li rado stranice o podvizima astronauta? Pokušavate li shvatiti bar malo? Ima najjednostavnijih tumačenja, što i djeca brzo shvaćaju. Okoristite se, umjesto da velite: »Od toga mi se vrti u glavi«! Ne ograničavajmo svoj pogled, pripisujući prolaznost svim modernim pronalascima. Teilhard de Chardin veli da cijela priroda mora duboko štovati Boga. Pošto se razvija poznati svemir, čovjeku se pružaju uvijek nove mogućnosti da sudjeluje u stvoriteljskom djelu: »Sve je vaše, objavljuje sv. Pavao, a vi ste Kristovi, a Krist je Božji« (1 Kor 3, 23). Stoga vas »sve« mora zanimati.

Divan uspon od atoma do Boga, koji je riječju stvorio nebo i zemlju! Atomski strah stvara tjeskobu u starijih ljudi. Bolje bi bilo da se

dive junacima znanstvenog istraživanja. Nismo »stari«. Prihvatima život u vremenu što nam ga je Bog dodijelio, okanimo se zbunjenosti i smetenosti. Obesplođuje rad.

Ne zbunjuje nas samo znanost. Ideje, običaji, sve se promijenilo. Treba mnogo toga upriličiti sadašnjem ritmu života, kad tolike žene rade izvan kuće a djeca pohađaju škole. Ne osuđujmo sve lijevo i desno. Sjećajući se pojedinih draži iz svoga života, dopustimo da i potomci izaberu svoje uvjete života.

Ideje? Nisu se promijenila temeljna poimanja, nego neke primjene općih načela. Koliko predrasuda, društvenih zakona što već ničemu ne odgovaraju. Ne ostajmo u duševnom stanju nezrelih godina. Odviše se događaja zbilo. Vihor rata u ovom stoljeću nagomilao je neizmjerna previranja. Odatle je slijedilo pojednostavljenje, nestaše neke forme. Ne brkajmo sporedno i bitno.

Ne osuđujmo sve što se stvara. Duhu novog životnog ritma prilagodila se: arhitektura, muzika, književnost i moda. Sjetimo se da su Wagner, Van Gogh bili nepoznanici svoga vremena. Malo po malo se stiče veličina. Javnost se prilagodi. Nastojmo se i mi prilagoditi. Posve jednostavno nastojmo otkriti dražest, srčiku onoga što nam veoma malo sliči onome što smo poznavali i volili.

Lijepe li pohvale kad o nama reknu: »Djed... tetka Ivanka... sve shvaćaju«. Upravo je to tajna pomlađivanja: povjerenje mlađih u mudrost starijih koje je vrijeme obogatilo a ne prekrilo prašinom. Zato vam se rado približuju.

U pitanju je raspored modernog stana ako skupno stanujete u obitelji. Bezlična soba dnevnog boravka... goli zidovi... bez namještaja. Uistinu manje posla, manje čišćenja nego u pri-

jašnja vremena. Možda ste povrijeđeni, jer ste još vezani uz stari namještaj. Prilagodite se. Poslužite se suvremenim električnim pomagalima. Manje ćete se zamoriti. Ići će brže. S malo strpljivosti brzo ćete rukovati s usisivačem, aparatom za brijanje, mikserom.

Još jedna neznatna dužnost prilagođivanja: plaća i skakanje cijena. Naravno to vas uništava. Ali vas ne smije smutiti, ni dovesti do nepravde spram prodavača.

Péguy je napisao malo paradoksalno: »Gora je navika nego zloća«. Bez sumnje misli na ravnodušnost i na mlitavost. Borimo se protiv takve skleroze. Usporava naš korak prema velikom Svjetlu.

Koncilske odluke su zahtijevale od nas neobično prilagođivanje. Čuju se često jadikovke: »Zašto mijenjaju vjeru, bijaše tako privlačna«? I tu imamo pred očima razvitak sadašnjeg svijeta. Važnost kršćanskih zajednica trećeg svijeta, vjerski nehaj radnika, želja za pojednostavnjenjem, obnova bratstva, povratak biblijskim izvorima neminovno iziskuju reforme. To zastrašuje neke i najgorljivije kršćane. Treba ih prihvatiti smireno, ponizno, pouzdano. Nije li postojala pogibelj da običaj postane mehanička navika? Ponuđen nam je nov procvat duhovnog života. Crkva je prestala biti pjenušava riječ. U njoj raspoznajemo živu stvarnost. Neprestano je obnavlja lahor Duha. Prilagodimo se. Budimo novi stvorovi.

Vi, najmlađi među starijima

Najmlađi? Doista, od jednog do drugog desetljeća otkako je na pragu mladoga života upi-

sana brojka 6 te do kasne starosti, mnogo je stupnjeva aktivnosti, zdravlja, mogućnosti svih vrsta. Prirodno je što neke progoni smutljiva misao: »U 60-oj godini je prerano prihvatiti ovo duševno stanje«.

Jasno, osjećaji i ponašanje nikako ne mogu biti isti za muškarce ili žene još punih planova i sposobnih za posao i za starije osobe od njih petnaest, dvadeset, trideset godina. Poistovjetiti se s njima, značilo bi ne poznavati vrijednost sadašnjeg vremena i ubrzati dolazak starosti. Zar se onda ne smijemo boriti protiv »duha starosti«? Moramo!

To još više ovrijednjuje prvu etapu na konačnom usponu. Vi se u isto vrijeme osjećate jaki i ugroženi. Um i srce ostaju mladi, dok tijelo pokazuje znakove trošnosti. Nijedno vrijeme nije toliko podesno za nov procvat, za mogućnosti nove žetve. Dob bi se mogla nazvati »proljeće starosti«. Zar ne, ugodan i ohrabrujući naziv?

Što treba činiti? Ponajprije gledajmo bistro. Bez natmurene misli o svršetku. Ne zaboravimo da se približava. Pomirimo se s tom mišlju. Polagano se pripremajmo za dobar polazak. Budimo svijesni da životne snage našeg organizma više neće rasti. U punom posjedu osobnog blaga, što smo ga iskustvom skupljali iz dana u dan kroz više od pola stoljeća, naš je duh sposoban smišljati lijepe i velike stvari. Smisliti ih tako jasno kako nesumnjivo ne mogosmo prije.

Ali što? Odvratite sada svoju pažnju od raznih dužnosti i raznih stavova što općenito odgovaraju svim starijim osobama — bez obzira u kojem su desetljeću — i potražite što vi »najmlađi« možete posebno smisliti, poduzeti, postići. Bilo da ste oženjeni, udovci ili neženje.

Doista, morate se baviti potomcima koji rastu. Djeca, unučad, mladi prijatelji i đaci moraju u vama naći dobre, uslužne, pažljive prijatelje. Poklonite im svoje vrijeme, znanje, čak i svoje novčane izvore. Jasno ne na svoju štetu. Opravdano je ako predviđamo godine koje će uistinu biti teže nego ove. To je također vrijeme kada se religiozna duša, premda je tijelo klonulo, može okoristiti konferencijama, predavanjima, društvenim radom. Prije nego nadođu bolesti, veoma je dobro slušati riječ Božju i pripravnim duhom slijediti odvijanje liturgije.

Ali vi još aktivni članovi velike duhovne obitelji najmlađa starija braća i sestre, trebate ispuniti veličanstvenu zadaću: podržavati stariju braću. Ako vam još nisu poznati udarci mnogih patnja, približite se onima koji ih već podnose. Koliko staraca živi bijedno, muku muče da održe uredno svoj stan, da se opskrbe, priprave svoj obrok. Stanuju možda na višem katu. Kako da se popnu po stepenicama? Potrebna im je vaša pomoć.

Neki pate duševno zbog osamljenosti. Njihova je bliža rodbina malo po malo pomrla. Dosađuju se. Kako li su dugi dani, kad ni s kim ne progovore ni riječi! Kako će ih razveseliti kratak posjet! Spriječit ćete da ne utonu u potištenost. Neki nalaze zabavu u knjigama, ali im je oslabio vid. Ne biste li od vremena do vremena pošli k njima, da im pročitate novine, neku zanimljivu zabavnu ili duhovnu knjigu? Možda nemaju radija, dragog sudruga osamljenih. Donesite svoj tranzistor. Ostavite im ga, da bi bar mogli slušati misu preko radio-valova.

Misa? Mogli biste k misi dopratiti još donekle zdravo čeljade koje se ne usudi samo izaći... Upozorit ću vas na divnu uslugu što biste je mogli pružiti starcu. Možda imate svoj auto?

Povezite bilo do crkve bilo na kratku šetnju nekog zarobljenika starosti.

Neki bolesnici nisu toliko bolesni da im treba bolničko liječenje, ali su im potrebne male nježnosti, previjanje, injekcije. Neki su bolesnici prikovani uz krevet, posve nemoćni. Neki boluju od neizliječivih bolesti. Straše se, uznemireni su, jer naslućuju skori svršetak.

Ako ste nekako imućni nastojte utješiti, pomoći starije. Ako ste siromašni, uvijek ih možete uslužiti, posjetiti, razveseliti. Dodajem: ako vam je još otac, majka na životu, ovijte im starost pažnjom i nježnošću. Neka se nikada ne osjete suvišni. Podnosite njihove bolesti, njihove mane, slabljenje njihova uma itd.

»Ljubite jedan drugoga« (Iv 15, 12), zapovijedio je Gospodin. Gdje mora vladati ovaj zakon ljubavi, ako ne u našoj velikoj obitelji životnog uspona?

IV. - Radljivost

Povratite pouzdanje u sebe

Niste li čuli jadikovanje pri sutonu života: »Nisam više ni za što. Nagrđen sam i to me ucviluje... Nekada sam sanjao o vrijednosti ljudi... I ja sam se osjećao dobro, rado molio. Sada sam suh poput pruta! Stići ću u drugi život praznih ruku.«

Dragi prijatelji, zamorenost je korijen ovoj malodušnosti. Pomirimo se sa sudbinom. Što je sporiji i umorniji korak, to je duh umorniji.

Velite: »Nekada sam bio religiozniji, rado sam molio«. Da li je uistinu tako? Posve vjerujem da biste se nanovo razbudili kad bi vas snažna i izravna riječ dotakla, zadesio potresan događaj u trenutku kada vam je najranjivija osjetljivost. Zaista drijemate. Ne znam da li ste krivi ili ne. Jedino znam, da nam je jednom zauvijek dana milost krštenja. Ako ove retke čita nekršteník, shvatit će da i on pripada čovječanstvu za koje je Krist umro. Bog ljubi i čeka.

Da li ste znali očuvati udijeljeni dar? Bog je s razlogom u nama. Velika je zabluda što dopuštamo da neznatne stvari uguše velike. Brzo se osjeti teret briga u struci, novcu, prehrani, odijevanju, sitnim zahtijevima. Zatim pretjerana briga za zdravlje, uzaludne jadikovke, nemiri, sustalost. Bogu smo podmuklo osporili mjesto. A mi nismo budni.

Zatim naša vjera nije dovoljno bistra, da bi nam mogla razjasniti događaje po Božjoj zamisli. Koliko ima uzmicanja jer nismo prihvatili kakav težak udarac »Ja to nisam zaslužio. Bog ne sluša moje molitve«. Ukrutili smo se.

Prihvatismo se grčevito i pohlepno, poput škrtca, sporednih dobara: blagostanja, sređivanja položaja, ideja, ugleda, vanjskog nastupa. U časovima gorljivosti — za kojom sada plačemo — držali smo da smo sve dali. Međutim nismo. Uz sve smo se privezali. Bog nije tako mislio kad nam je dao sva ta dobra. Tvar je ugušila duh.

Sjetite se prijekora nekim kršćanima u Otkrivenju: »Poznam tvoja djela: niti si studen niti vruć! Oh kad bi bio studen ili vruć! Ali, jer si mlak — ni vruć ni studen — izbacit ću te iz svojih usta« (Otkr 3, 15—16). Ne optužuje što je činio zlo, nego što se ohladio. Slična se opomena odnosi na nas koji stigosmo na okuku života. Zaustavimo se malo. Odbacimo je. Kako? Ovisit će o okolnostima i savjestima. A također o putu na kojem Bog sustiže svaku dušu.

Pustite »da vas Bog obuzme«, po riječima sv, Pavla. Koliko se više osjećate slabiji toliko se prepuštajte Božjoj ruci. Ne opirite se.

Vratite pouzdanje u svoje mogućnosti. Nipošto niste gotovi, umanjeni nego ste smanjili žižak. Razbuktajte smanjeni žižak. Sjetite se što reče Sofoklo o pobjedama grčkih trkača: »Oni mogu, jer drže da mogu«. Misao ima zaista čudesnu moć nad silom. Sjetite se uspjeha u povijesti vaše duše. Nikada nije isti za dva bića: jedni su osjetljivi na umovanje, drugi na čuvstvenost. Dobačena riječ, pročitana stranica i možda eto iskre. Ili se zbilo u tišini kada se traži dolazak Boga, koji želi uvijek dolaziti.

Ne čudimo se svojoj suhoći. Ima više vrsta osjećajnosti. Vjera je važna. Produbite dakle svo-

ju vjersku spoznaju. Povoljan je trenutak. Koncil je sve nanovo razmotrio, sve postavio na mjesto. Neka vas navika ne ukruti. Svaki dan mora biti nov dan. Svaka Misa, ona Velikog Četvrtka. Uronite u liturgijske molitve. Uživajte u svakoj njezinoj riječi, dajte joj punu vrijednost. Prikovanim starcima i bolesnicima u stanu ili staračkom domu molitva je utočište, razmatranje, razgovor. Zašto mislite da to nije »za vas«? Naprotiv! Bilo da čitate koje štivo, bilo da vas vodi Duh Sveti.

Ne ponavljajte: »Ništa nisam učinio za Boga. Nekoć sam, možda, mislio da Ga ljubim, želio Mu služiti. Sada sam samo suhi prut«. Uzmite taj suhi prut. A budući da ga sami ne možete zapaliti, molite Duha Svetoga da ga zapali. Ne mislite da je prekasno. Da li je bilo prekasno za radnike jedanaestog sata? Stajali su besposleni, a onda pozvani na rad u vinograd i obilno nagrađeni.

Newman veli: »Nismo pozvani samo jednom nego mnogo puta; kroz cijeli naš život Krist nas zove«. Zove nas uvijek mnogo prije, od milosti do milosti, od svetosti do svetosti, sve do kraja života.

A naš kraj još nije nastupio...

Priroda i mi

Što više godine prolaze to više osjećamo ljubav prema prirodi. Mladost, zauzeta školovanjem ili zanatom, gonjena strastima nesumnjivo nema dovoljno pažljivosti da uistinu zapaža krajolike neba i zemlje. Doista, putovanja su olakšana, sportovi se odvijaju na otvorenom, ali mladost ne gleda istim očima kao mi.

Dugo se čuva dojam putovanja. Dok možete, ne bojte se po malo istraživati neki kraj. Pobrat

ćete mnogo bogatih i svježih uspomena! Ali mnogi od nas nemaju mogućnosti da krenu. Umor? Nedostatak novca? Bojazan od neočekivanog? Sve to traži ili nas prisili da ostanemo gdje jesmo. Uza sve to naša se vitalnost jača, ako smo pažljivi na godišnje dobi! Više se ne možemo sami razvijati, niti u sebi potražiti klice obnove za nov procvat. Naše se skromno i neplodno JA smanjuje, ali duša raste ,cvjeta.

Ali gdje i kada se mogu prikovani uz stolicu okoristiti bogatstvom s izvora novih radosti u svakoj godišnjoj dobi, u svakom danu, u svakom satu? Koji stanujete na selu, ne žalostite se što neki misle da ste u progonstvu, u dosadi i melankoliji. Izbjegli ste neplodnu vrevu i bezimenost gradova. Uživate — rekao bi Georges Duhamel (La possession du monde) — : »sve prednosti siromaha: tišinu, samoću, nebo, krasote zemlje«. Pred vama stvaranje treperi, neprestano se preoblikuje. Primate veliku pouku strpljivosti, poučljivosti. Zanimajte se za biljke, životinje, zvijezde, oblake, vjetar. Pripadajte posve selu. Steći ćete uz zdravlje, mudrost i vedrinu.

Možda je vaša priroda komadičak zemlje, vrt staračkog doma u gradu ili predgrađu. Makar bio tako neznatan, sva je poezija svijeta u njemu. Otvorite u jutro prozor, udišite čist zrak. Pjevajte sa Psalmistom: »Ovo je dan, što ga učini Gospodin; kličimo i radujmo se u njemu« (Ps 117, 24). Obrađujte taj kutak zemlje. Mnogo će koristiti vašem životu, potaknut će vas da radite zdrav, živahan posao, da se brinete, nadzirete, nadate. Bit ćete sretni i s najneznatnijom žetvom, plodom vaše osobne skrbi. Jest ćete svoje povrće, pa bilo to samo salata. Što da kažem o cvijeću? Svako je cvijeće lijepo, tako lijepo da izgleda živo. »Miris ruže je molitva, uzdiže se prema Bogu« — veli Claudel.

Vi koji stanujete u gradu i živite u malom stanu, izlazite na šetnju. Vjerojatno se u vašoj blizini nalazi malen ili velik javni park. Njegov raskoš i radost pripadaju svim građanima. Iskoristite. Ne ostajte zatvoreni u stanu. Prošetajte kroz drvorede, sjednite pored tratine, promatrajte nasad mačuhica, grm jorgovana. Nestat će vaše potištenosti, bolje ćete disati, bolje misliti. Pomladit ćete se.

Ne možete izlaziti? Stanujete previše visoko? Vaše vam srce ili noge ne dopuštaju da izlazite na ulicu? Ali zar s prozora ne primjećujete stabla u dvorištu? Promatrajte ih za vrijeme godišnje dobi. Redovno se ogole, zatim se raskošno zazelene, pozlate u jeseni. To je za vas cijela priroda. Život neprestano buji, trajno se razvija. I vrabac sleti na drvo. Zašto ne biste šaptali divne stihove Victor Hugo-a:

»Budite ptica što časkom sjela na granu suhu,
Grana je tanka, zato se svila,
Al' ptica pjeva smjelo,
Jer zna da ima krila« (Les chants du crépuscule).

Također i vi osjećate kako se grana svija. Također znadete da imate krila. I te kakva krila!

Možda se nijedno stablo ne pruža vašem pogledu osim golog zida, nikakav ukras gdje biste mogli zaustaviti pogled. Tada, prijatelji, postavite pokraj sebe cvijet, biljku. Priča se da su nekada kineski književnici imali ispred sebe, na radnom stolu malu biljku. Pratili su njezin rast. Tako su bili u trajnoj vezi s igrom prirode. Zar je to neostvarivo za vas? Ali nipošto umjetnu biljku, samo je za ukras, nego živu koja se mijenja u godišnjim dobima, u kojoj struji životan sok, koju morate zalijevati, izlagati suncu, njegovati. Bit će vam ugodno društvo. Mali stručak cvijeća sigurno neće dugo trajati, ali kakvo će vam društvo biti njegova prolazna ljepota! Nemojte misliti da je suvišan trošak ako po koji put kupite cvijeće.

Zatim posljednje poruke prirode: stihovi pjesnika koji je shvatiše i uzljubiše. Putopisi, slušani ili pročitani, razglednica s nekim poznatim krajolikom ili s izvanredno lijepim pregledom na raznoliki svijet. Promatrajući takvu sliku — a ima ih prekrasnih — divite se, sanjarite. Shvatite je porukom prirode, Božjom porukom.

Nije zabranjeno ljubiti zemlju. Možemo ponavljati sa piscem Georges Bernanos-om: »Kad budem mrtav, kažite slatkom zemaljskom carstvu da ga ljubljah više nego li sam se ikada usudio reći.« Tako i ja velim. Možda i vi. Zašto ne? To »slatko carstvo«, Stvoritelj je povjerio čovjeku.

Knjige i mi

Sretni oni koji dugo uživaju povlasticu da mogu čitati. Nije dano svim starcima. Oči, uvijek ne čuvane u mladosti ili kasnije zanemarene, otkažu službu mnogim prijateljima knjige. Strahovit nedostatak, jer knjiga je u sutonu života potrebnija nego li ikada: koristi, proširuje znanje, zabavlja, duhovno obogaćuje. Montaigne izjavljuje: »Svaku mi je skoro tugu raspršio sat čitanja.« Bez sumnje tuga ne bijaše odveć duboka! Ali je neosporivo da čitanje rastrese.

Ipak su mi draži mudri i usrdni savjeti Georges Duhamel-a: »Ako si nesretan, ako bolno sumnjaš u svoju sudbinu, uzmi knjigu i zaroni. Uđi kao u svježu šumu, kao u duboku vodu izvora. Čitaj... Pisac s kojim si blisko poraz-

govorio, tješi te, zanosi, jer ti zna pokazati da nisi napušten ni zapostavljen. Iznosi pred tebe vedre, nove misli. Odmah opaziš da i ti isto misliš.« (La possession du monde).

Uzmi knjigu i zaroni. Ali u kakve ćeš vode zaroniti u toj dobi? Ima ledenih, mutnih i svježih voda. Izbor ovisi od naobrazbe i ukusa pojedinca. Intelektualca i manualnog radnika neće privući ista knjiga. Međutim, niste u pravu ako se zadovoljite osrednjošću. Potreban je napor! Učinimo ga. Školska naobrazba samo je temelj, na njoj se gradi čvrsto i cjelokupno znanje. U svakoj se dobi uči. A pod konac je života duh riješen mnogih briga, lakše usiše.

Možda vam se mnogo sviđaju povijesna izlaganja, jer vas vraćaju u prošlost. Putopisi obnavljaju znanje, naročito ako opisuju suvremene putnike ili istraživače. Otkrivaju bogatstva: rijeku, planinu, pustinju, podzemlje, svemirska prostranstva! Možda jadikujete: »Zašto nisam mlad, da im se pridružim«! Pridružite im se mišlju. Zaboravit ćete bolesti što vas prikovaše uz kuću. Razumno čitajte, pomoću atlasa, rječnika, dokumentarnih slika. Ne strašimo se znanstvenih knjiga. Ako su razumljive, jasne omogućuju nam da idemo u korak s vremenom: da ostanemo mladi!

Ne prezirimo mnogobrojne revije, ali se ne smijemo zadovoljiti samo s njima. Kratak tekst uz lijepe ilustracije u potpunosti nas oživljuje i obogaćuje. Posvetimo pažnju dopisima gdje se očituje pametna radljivost i smjelost suvremenog čovjeka. Ali što mnogi traže dok listaju raskošne revije? Otrcanost, razne događaje, povijest filmskih zvijezda. A žene? Savjete za modu i »ljepotu«. Posve prirodno, ali nemojmo biti osrednjaci. Prihvatimo se i dubljih članaka!

A romani? Treba li ih smatrati beznačajnim djelom, šupljim blebetanjem, nedostojnim ozbiljnih ljudi? Ne budimo toliko strogi. Ne poričimo važan upliv te vrste književnosti. U doba klasike i antike veliki se problemi raspravljahu na pozornici. Romanopisci u naše doba na svoj način pristupaju obiteljskim, ljubavnim, socijalnim, filozofskim i vjerskim temama. Čitati takav roman, znači prisustvovati raspravi kojoj šutke učestvujemo. Zatim darovit pisac daje tu svoje obilježje bilo izlaganjem misli, analizom strasti, istinitim događajem, ljepotom stila. Romanopisci stalno stvaraju divna umjetnička djela. A jer duh ne može biti neprestano napet, dobar roman mnogo pomaže u osami, u bolesti. Starci se trebaju mnogo više čuvati nego mlađi smutljivih i štetnih romana. Njihova osjećajnost lakše usiše otrov štetnim posljedicama. Ne radi se o dobi, »podesnosti«, nego o izbjegavanju, čuvanju.

Zavolite i pjesnike: mašta i srce naći će radost. Što se tiče filozofije, mogu nam je predstaviti u knjigama laskavog morala. Dobro izaberite svoju umnu hranu. Joubert je govorio: »Ima knjiga odakle zrači izvanredan duh«. Bilo da su knjige poučne ili zabavne, čitajte one iz kojih udišete čist zrak.

Ali prije svega vašoj je duši potrebna duhovna hrana, da bi prešla posljednji dio puta. Jedan savjet: nek vam je uvijek na dohvatu ruke neka duhovna knjiga. Pogledajte u nju ujutro, uvečer i u teškim časovima. Za vjersku izgradnju nemojte se služiti osrednjim knjižicama. Evanđelje, poslanice, psalmi čine nas boljima. Rado čitajte spise svetaca. Koliki su svjetovnjaci napisali pisama, intimne dnevnike da bi pomogli onima koji će ih nadživjeti. Čitajte polagano, puštajući da vas Gospodin obuhvati. Mo-

žda ste sto puta pročitali neki tekst i nimalo vas nije dirnuo. Kasnije doživite prosvjetljenje, otkrivenje.

A ako su se vaše oči tužno ugasile, ne razaznajete više crna slova na bijelom papiru, zar ćete se odreći čitanja? Ne! Možete naučiti Braillovo pismo. Pomaže vam da ticanjem zamijenite svoje oči. Ali se nadam da će se u vašoj blizini naći dobrovoljac, čitalac ili čitateljica koji će vam bratski svojim očima pročitati stranicu, koju vi ne možete pročitati. Vi koji još dobro vidite, ne ustručavajte se pružati svoju pomoć. To će obogatiti čitatelja i slušatelja. Svaka riječ tako prenesena dobiva svoju punu vrijednost. Struja teče iz jednog duha u drugi, budi simpatiju, prijateljstvo, izmjenu misli.

Zatim, u šutljivoj tami slijepac misli i sanja, preoblikuje u svoju vlastitu bit riječi što mu ih prenesoše usne onoga koji vidi.

Novac i mi

Kad proteknu radni dani života, više ne možemo sticati blago. Novac ostaje ipak veliki neprijatelj vedrine, koja bi trebala biti obilježje starije dobi. Opsjeda nas želja da novac stečemo, umnožimo. Muči nas bojazan da ga izgubimo, da nas pokradu, da osiromašimo. Žao nam je što ga je malo. Ne krije li se u toj čežnji za blagom najplodnija napast u sutonu života?

Doista novac je potreban, a već ga ne možemo zaraditi. Većina staraca uviđa kako se njihova novčana sredstva umanjuju. Sretni su koji steknu »mirovinu«. Pa i neznatnija nekakva je vrst jamčevine. Utješno blago, duhu veoma potrebno kada snage slabe. Ali skroman iznos primaju neki »stari radnici«! Koliko bi sada vrijedila ušteđevina što su je mogli ostvariti u boljim danima? Primorani na strogo računanje, što ostaje za svakodnevne troškove mnogim starim osobama kad plate stan? To je očevidan razlog stalnog nemira. Smije li se taj opravdan nemir prevrnuti u tjeskobu?

To bi smanjilo osobnost vrijedniju od novca, a moramo je sačuvati pod svaku cijenu. Ne zaboravimo da rijetko tko ostari, a ostane »bogat«. Vrtoglav razvoj društva nemilo ruši. Dohotci se smanjuju, izdaci povećavaju. Zato su potrebita mnoga ograničenja. Na pr. odreći se kućne pomoćnice, toliko potrebne ljudima starije dobi. Bossuet je točno rekao: »Siromaštvo je sve ono što nedostaje; a kome nešto ne nedostaje?« (Elévations sur les mystères). Prihvatimo oskudice. Pojednostavnimo svoj način života, brišimo nepotrebne izdatke. Mi kršćani imamo pred očima divan primjer Boga. Postao je čovjekom, htio se roditi i umrijeti siromah. Pouzdajmo se u zaljubljeno Očevo srce koji »znade što nam je potrebno« (Lk 12, 30).

Novac je kriv mnogim nemirima u svijetu! Nepravde, krađe, zločini, ratovi: sve to niče iz želje za posjedovanjem, bilo pojedinaca bilo mnoštva. Nije jedino siromah u brizi i u strahu. Molière, Balzac bjelodano su pokazali kao bogat škrtac postaje nepovjerljiv, tvrd i opak. Ne voli više nikoga niti njega itko voli. Uza sve to »nećete ponijeti sa sobom« taj novac. Ništa, baš ništa nećete ponijeti. U krevetu pri zadnjem polasku svatko je puki siromah.

Ako se još ubrajate među povlaštene, »stječite sebi prijatelje na nebu bogatstvom« (Lk 16, 9). Ne govorite: nema više siromaha. Promislite da glad hara u svijetu, u vašoj blizini nema bol-

nice, crkve, toliki ljudi žive u bijedi jer su bolesni ili nezaposleni. Iako nemate obilno, podijelite sa siromahom.

Stigavši do ovog dijela svoga života, zar ćemo gomilati, povećavati svoja dobra? Neki se umirovljenici rado klade na utrkama, igraju lutriju. Nije zabranjeno. Ali zar ne postoji nešto korisnije, stvarno plodonosnije u aktivnosti? Mali posao, pa i slabo plaćen, neće podržavati te ubitačne i varljive zabrinutosti.

Vaša imovina? Predvidite kome će pasti u ruke. Pazite da vas u oporuci vodi pravednost i ljubav, spriječite gnjusne posljedice što ih u sebi krije novac. Dok ste još u snazi, pomozite mladima da zaplove u život.

Ne veliča se uzalud »dužnost predviđanja« (Isabelle Rivière, Le devoir d'imprévoyance). Opravdano je pouzdanje u Boga. Ipak je potrebno sve predvidjeti da ne padnemo na teret drugima ili da završimo bez dostojanstva. Malo novca »na stranu«, bar nekakvo životno osiguranje, pridonijet će da ne budemo dosadni i nepoželjni rodbini. Kakvu slobodu s time stičemo! Mislimo na to dok je još na vrijeme. Sjetimo se Lafontenovog cvrčka, »pjevao je cijelo ljeto i našao se potpuno nespreman kada je došla zima«. Pravo mu bilo, što mu se i mrav narugao.

Ako se nažalost, i to ne zbog nerazboritosti, dogodi da u potpunosti ovisite o drugome, da li je čežnja za posjedovanjem iskorjenjena? Ne, bez napora. Trpimo u tom položaju, jer nas ponižava. Osjećamo se bespravni. Stvarno, ne postoji bespravnost ako je duša slobodna, mirna, odvažna. Kako razbaštinjenicima na koncu života blistavo govori Kristova riječ »blaženi siromasi«. Ovo nas može popeti do visoke svetosti ako prihvatimo »siromaštvo«. Siromah koji se je nekada ubrajao među bogataše.

Kao zaključak dvije rečenice. Odnose se na vas. Prva je Pascalova: »Volim siromaštvo radi Krista koji bijaše siromah«.

Druga je Ivana XXIII, nazvaše ga papom siromaha: »Siromah sam se rodio, siromah umirem«!

V. - Ljudi

Prijateljstvo

Netko reče: Jedini je način da stekneš prijatelja, ako si i ti prijatelj. Imate li prijatelja? Znate li biti prijatelj?

Prijateljstvo nas uvodi u posebno područje, veoma blisko, veoma čisto, veoma nesebično. Može se prijateljevati u svakoj dobi, ali nam najviše ostaju u sjećanju prijatelji djetinjstva i mladenaštva. Upoznali smo ih u školi ili na vjeronauku, u javnom parku ili na ljetovanju, na fakultetu ili večernjoj školi. U vojsci ljudi sklapaju čvrsta prijateljstva, posebno u ratu.

Zatim godine prolaze. Malo po malo nam smrt otima najbogatija prijateljstva. To je svaki put kidanje — zar ne? — posebno ako nam je taj prijatelj bio »dragi drug«. Znademo li mi barem sačuvati u našim prijateljstvima najveću moguću čvrstinu, trajnost? Joubert je govorio: »Treba njegovati prijateljstva... zalijevati ih... obrezivati, učvršćivati.« Ako smo možda malo zanemarili prijateljstva zbog drugih osjećaja i sitnih zanimanja, postanimo sada vrtlari svog vrta pri sutonu života. Ne puštajmo da venu cvjetnjaci. Mogu još cvjetati.

Kako gajiti prijateljstvo? Imati tankoćutnu pažnju jedni prema drugima. Sebeljublje i srce postaju preosjetljivi u razdoblju neminovnih napuštanja. Sve se cijeni. Nemojmo pod isprikom

umora, briga napuštati stare prijatelje. Usrećimo ih slaveći njihovu svečanost, istaknute godišnjice njihove prošlosti! Mali dar će ih mnogo obradovati ili će im pisamce svjedočiti kako udaljenost — privremena ili trajna — ne znači zaborav. Od vremena do vremena posjetite ih ako nije odveć daleko. Ostaje nam tako malo vremena da ih volimo.

Uspomene nam, dakako, pružaju glavni predmet naših prijateljskih razgovora. Osobe, mjesta, događaji oživljuju u nama prošlost. Ali ja mislim da treba prijeći taj stupanj i uzajamno osvježiti znanje novim prilozima. Uvijek se pomlađivati! Prošlost, da! A zašto ne i sadašnjost zajedničkim mislima, osjećajima? Skloni smo suzdržljivo misliti o sebi. Ali dolikuje li da se među prijateljima škrtari s blagom svoje duše? Možda sugovornik nešto očekuje?

Englez Hamilton veli: »Napustio sam dva prijatelja. Jednoga koji nikada nije govorio o meni, drugog koji nikada nije govorio o sebi.« Naučimo se govoriti o »sebi«. To će biti dokaz povjerenja. Ali neka taj nestrpljivi »ja« ne prekida govor prijatelja. Koliko puta slušamo tek početak nekog događaja, problema te nestrpljivo vrebamo trenutak kako bismo prekinuli prijatelja: »Upravo tako i ja... zamislite da...« Veza je prekinuta. Sebeljublje je prevladalo u prijateljstvu. Znajmo govoriti ali i šutiti.

Pošto moramo »kljaštriti« naša prijateljstva, odstranjujmo među prijateljima svaku zlopamtilačku osjetljivost. Nemoguće je da se u toku godina nisu pojavile male razmirice. Chamfort tvrdi da je »nježno i osjetljivo prijateljstvo povredljivo kao bora na ruži.« Ako je tako, pazimo kako bismo izbjegli i najmanju neumjesnost: zaborav, uvredljivu riječ. Sve što može izazvati »boru«. Ako smo mi povrijeđeni, ne uveličavajmo stvar. Če-

sto se varamo na račun drugoga! Vidimo lošu namjeru tamo gdje je tek nehotična nepažnja ili živčani ispad. A oslabljeno pamćenje, tako često u sutonu života, može pokvariti i najbolje namjere. Zar mi sami nešto ne zaboravimo? Praštanje će pridonijeti da budemo i da imamo prijatelja.

Ljepotu prijateljstva je točno opisao Saint-Exupéry: »Kada sam hodam, ne znam da li se uspinjem ili silazim. Ali skoro nepogrešivo znadem kada pružim nekome ruku. Ima ljudi u čijem društvu se mogu samo uspinjati, a ima i takvih čiji me upliv neprestano vuče dolje. Doista, ako pouzdano želite znati kamo idete, ne hodajte sami« (La Citadelle). Potražite prijatelje uz koje se udobno osjećate. To je »lahor«, tajanstveno ozračje što okružuje neke ljude. Niste li to katkada primijetili?

Možda ipak »hodate sami« nakon smrti takvog suputnika. Kako ste prihvatili tu prazninu? »Bio je zadnji moj prijatelj, poznavali smo se od djetinjstva, razgovarali smo o svemu... a sada sâm... Kako zaboraviti takvo prijateljstvo«?

Očevidno, dok smo još u snazi, sudionici društvenih zbivanja možemo sticati nova poznanstva i prijatelje. Ali rijetko pri koncu života. Teško je u odmaklim godinama podijeliti svoje uspomene s nekim koji nema veze s našom prošlošću. Teško se prilagoditi jedan drugome. Mogu se javiti srdačni odnosi, ali može li se sklopiti duboko prijateljstvo?

Rijetkost je to. Nestanak starih prijatelja također je veliko iskušenje u starosti. Osjećamo se osiromašeni. Tada se sjetimo izreke René Bazin-a: »Kad ostarimo sve odlazi, ali Bog dolazi.« Slušajmo glas Onoga koji dolazi.

Zar da zaboravimo i ne ubrojimo među »prijatelje« starosti domaće životinje? Njihova umiljatost, njihova privrženost, njihovo razumijevanje donosi osamljenicima pravu sigurnost i veselje. Kako je dobro naći u stanu neku malu životinju i osjetiti da shvaća, voli, brani. Vjernost nekih pasa gospodaru dostiže ljudsku odanost. Kakva laskava umiljatost mačke! Kolika se radost izlijeva iz ptičjeg grla!

Evanđelje nam otkriva nježnu skrb nebeskog Oca za najmanju ptičicu.

Zajedno u sutonu života

Mnogo je godina minulo od vaše ženidbe. Jedan i drugi ste još tu. Obadvoje! Možda vaši potomci već proslaviše vaš »zlatni pir«. Veliki se obiteljski krug okupio oko vas. Ispunila se liturgijska molitva zaručničke mise: gledate potomke do trećeg, četvrtog koljena.

Neki bračni drugovi ostariše bez djece. Bilo da ih nikada ne rodiše, bilo da je vihor smrti opustošio njihove plodove sa stabla rodoslovlja. Ostaše sami jedan pokraj drugoga. Sami u dvoje. Dvoje, a sačinjavaju jedno. I to tako odavna.

Nije vam potrebna godišnjica da biste obnovili uspomenu svoje svadbe. Dan nade, ljubavi. Da li ste održali sva obećanja? Bili ste tako mladi, tako zanosni! Postavši mudri u toku godina — mudrost možda skupo plaćena — sada znate da »sreća« nije posve dovršena i nezaslužen dar, nego stečevina koja zahtijeva polagano prilagođivanje, odgoj samog sebe po sebi, svakoga pojedinoga supružnika po drugom. Da li ste znali sazdati, očuvati, zadržati, povećati tu sreću? Supružnici uvijek prolaze kroz teška razdoblja poradi prihvaćenih poslova, brige za djecu i nedostatka što se malo po malo na svakom od vas otkrivaju. Ne, bračna sreća nije nipošto dovršena.

Poradite dakle da je ojačate i učvrstite, iako je malo prekasno. Nikada vam nije bilo potrebno toliko uzajamno pomaganje kao sada, jer je kasno i jer vas zamor i tjeskoba obuzimaju. Jer i najbolji od vas žeđa za životnim usponom. Vjerujte Montaigne-u: »Budući da je život veoma kratak, učinimo ga plodnijim i punijim«. A vama je dana ta prednost što ste ostali zajedno dugo vremena — možda pola vijeka ili još više — upravo zato da budete jedan drugome oslonac, snaga. I »utjeha« ali ne u sladunjavom smislu što se često pridaje toj riječi. Važno je da se zajednički uklopite u životan uspon.

Teškoće, na koje nailazite, nisu iste kao u mladosti. Doista, stekoste mnogo zajedničkih navika. Zaslađuju ritam dana. Ali se općenito narav i značaj ne mijenjaju u bolje ma koliko bilo dobre volje. Nastranosti, zahtijevi, grubosti što se sada očituju, krile su se u zametku kod mladoga zamamnoga zaručnika, kod dražesne mlade zaručnice. Pripazite da se to ne uveća. Neka dobra narav bude osnovna značajka. Borite se protiv nehaja, sebičnosti, živčanosti.

Nisu samo u pitanju poteškoće karaktera. Druge dolaze izvana. Sve do sada ste bili veoma čvrsti u zdravlju. Nenadano bolest ili nemoć pogodi jednoga od vas. Patnja je tu. S kakvom nježnom ljubavlju, s kakvim odricanjem zdrav mora drugoga njegovati, bilo da ozdravi bilo da smireno umre. Tu se zaista može vidjeti koliko je vrijedilo jedinstvo, ljubav. Pogotovo ako umna iznemoglost izmijeni osobnost.

Drugo veoma često iskušenje: osiromašenje, smanjenost novčanih prihoda. Zahtijeva ograničavanje načina života. Takvo stanje treba promotriti razumno, smireno, bez škrtosti. Potražite najprikladniju mjeru za ravnotežu svog budžeta: odrecite se malih suvišnih troškova, kućne pomoćnice, iznajmite jednu sobu u stanu, jedan ili drugi radite male poslove. Postoji pogibao da se prepustite nemiru što dovodi do pogoršanja zdravlja, slabljenja morala, ubrzanja starosti.

Nastojte pod svaku cijenu sačuvati mir, uzajamnu slogu. Ništa ne bi bilo bolnije i presudnije, nego da se svađate ni za što, da dobacujete uvredljive riječi, da predbacujete neznatne navike i nedostatke svom sudrugu. Budimo dobri dok imamo vremena. Za koju godinu ili za koji mjesec, umaknut će s naših usana jadikovka što se skoro uvijek javlja poslije neke smrti: »Nisam ga dovoljno ljubio. Nisam ga dovoljno usrećio.«

Sretan? Nije jedini čimbenik sreće mlada ljubav. Postoji i povjerenje, nježnost, prijateljstvo što je iznad strasti. Osjećaj poprima svu svoju vrijednost kad je oslobođen tijela i njegovih požuda.

Ali »dob zlatnog pira« sadrži veoma uzvišenih radosti za onoga ili onu, koji je doživi sam ili ostane samac. Postoje zlatni pirovi s Gospodinom. Sjetite se prvih poziva na gorljivost. U ovim milosnim godinama što preostaše, ne puštajte se struji života. Obnovite obećanje svoga krštenja, svojih dvanaestih godina! Recite Gospodinu, da je dobro što vas je čuvao za sebe više od pola vijeka. Godine života što vam preostaju, nastojte da budu godine dubokog jedinstva s njim. Poznato vam je veoma dobro da Evanđelje u više navrata govori o velikoj svečanosti »zaruka s kraljevim sinom.«

Mi i mladi

Gledamo mnogobrojnu mladež kako se postupno od rođenja penju iza nas stepenicama na

velikoj ljestvici života. Mi se popesmo vrlo visoko, prošavši sve stepenice što ih oni sada prolaze: djetinjstvo, mladenaštvo, muževnost. Volimo se podsjetiti svojih stepenica, ali mnogo je plodonosnije da se ujedinimo, radi svoje koristi i uzajamne radosti, s onima koje nazivamo »mladi«.

Oni podstiču naš novi procvat, donose nam posve svježe sokove pomlađivanja. A mi im nudimo dio stečenih iskustava. Tako se uspostavlja neodoljivo živa struja. Ne držimo se, dakle, postrance od mladih pod izlikom da nas njihove ideje, njihovi ukusi zbunjuju i da smo im nekako dosadni. Potrebni smo jedni drugima.

Prije svega pitanje djece. Možda ste djed ili baka, pradjed ili prabaka? Victor Hugo bio je nježan djed, veli: »Biti djed znači vratiti se u rano djetinjstvo«. Duboka istina. Mnogo je sličnosti između djece i vremešnih osoba... Dječja svježina zapažanja oživljava našu osjećajnost. Hitro otvaraju oči za sve, sanjare o svijetu što ga mi tako dobro poznajemo. Traže razloge stvari, kao što smo i mi nekada tražili. Osjećajući se nejaki, maleni, zato su puni pouzdanja. Puštaju se nositi, njegovati bez primisli: »Ako ponovo ne postanete kao mala djeca...« (Mt 18, 3).

Prihvatimo pouku jednostavnosti, skromnosti. Nasljedujmo postupak djece u svojim odnosima s aktivnijim članovima u našoj okolini i u našim odnosima s Bogom. Da, budimo bliski tim mališanima. Tako prihvaćamo veoma čiste radosti u njihovu društvu. Postupno buđenje njihova razuma, njihove igre, njihova učenja unose mnogo zanimljivosti u naše možda veoma sumorne dane. Razveseljuju nas, pružaju nam tisuću prigoda da ponovno budemo korisni, da olakšamo posao mladim roditeljima. Ali dvije skrajnosti treba izbjegavati: odviše ih ne mazite da vas ne predobiju, i ne zadirite u autoritet roditelja. Roditeljima pripada uloga uprave, odluke, podstreka.

Poštujmo još više pravo roditelja kad su u pitanju mladići i djevojke. Tako su mili. Mogla bi se pojaviti napast da ih prisvojimo. U punom su razvoju, pružaju nam dragocjene podatke života. Zahvaljujući njima, ostajemo u dodiru s neprestanim suvremenim razvitkom. Njihovi razgovori, njihov način življenja — često nas začuđuje — izvlače nas izvan uobičajnosti, izvan već doživljenog. Ako pristaju — a ovisi uglavnom o našoj inteligenciji i našoj dobroti — potražimo njihovo kratkotrajno i zacijelo bučno društvo. Bodrite ih da pričaju o sebi. Blagotvorno će djelovati i na njih. Može povratiti na dobar put nekog hvalisavca, nekog pesimistu (mnogobrojni su), nekog pobunjenika protiv roditeljskog autoriteta, jer su im, tobože, »stari«, premda su još mladi. Uostalom to ne znači nipošto »odobravati«. Znajmo prije svega slušati. Budite sretni, ako dječak ili djevojčica izjavi: »Vi? Vi sve shvaćate«. Ali i tu opet pripazite: ne stavljajte se na mjesto roditelja.

Općenito su »mladi bračni parovi«, uzdržavatelji obitelji, veoma potrebni naše materijalne pomoći. Javlja se pitanje novaca... čuvanja djece... obiteljskog okupljanja. Neka vaš stan, malen ili velik, bude središte gdje se okupljaju mladi, gdje će se skloniti kad ih spopadnu mušice. Ali uvijek imajmo na pameti da nas se ne tiču »kućni poslovi«. Ako nam povjere nešto o supružniku, svekru ili svekrvi slušajmo bez postavljanja pitanja. Sokolimo, potičimo na strpljivost, na uzajamnu snošljivost. Ne miješajmo se u prepirke. Djelitelji mira, eto uloge u vašoj dobi.

Možda niste upoznali teret i radost očinstva i majčinstva. Zar vaš život neženje završava kao godišnje doba bez plodova? Nipošto! Sve oko vas vrvi mladošću: nećaci, nećakinje, kumčad. Budite s njima velikodušni i dobri. Ne predajte se

odviše nježnosti. Nije ispravno. Zanimajte se za organizacije koje se bave djecom, omladinom. Ponudite im svoje profesionalno ili kulturno znanje. Na taj ćete način ostati, zahvaljujući njima, u toku suvremenog života. Ne hvalite se svojim vremenom. Da li je bilo bolje nego njihovo? U svakom slučaju vaše vrijeme nije njihovo. Sve se je izmijenilo. Mladež ne može više misliti, osjećati i raditi kao vi u svoje doba.

Mala tuga, ne baš pohvalna, krije se u dubini nekih srdaca: zavist zbog ljepote, dražesti, uspjeha, zabava mladih. Prirodno je da mi tugujemo nad svim što nam je umaklo a što oni posjeduju, ili prividno posjeduju. Ne umišljajte odveć lako da su oni sretni. »Dobar dan tugo« naslov je romana što ga je napisala djevojka »mlađa od 20 godina«. Taj je roman naišao na beskrajne odjeke. Poslušajte mladenačke pjesme: tužne su. Mladi niču iz nemirnoga svijeta i budućnost im ne obećava nikakvo jamstvo. Pokažimo im blagonaklono i vedro lice. Razgovarajmo s njima jednostavno i mudro. Neka vide da razumijemo njihove teškoće, da uočavamo njihove mogućnosti. Romano Guardini drži da je posebno važno: »Svladati svoju zavist spram mladih, ogorčenje spram onoga što je povjesno novo, zluradost spram nedostataka i neuspjeha svagdašnjice.«

Ljubimo jedni druge. Sjećajmo se svagdano evanđeoske zapovijedi ljubavi, koju je Krist nazvao »novom«. Doista je nova. Sve obnavlja i ponovno vraća mladost u stara srca.

Život u zajednici

Redovit je način života. Takav ste život uzastopno provodili već od ranog djetinjstva.

Sada su mnogi među vama samci. Mnogi naprotiv stanuju i hrane se s drugima. Osim slučaja gdje supruzi ostare zajedno, što znači starijima zajednički život sa svojim potomcima, zajednički običaji, radost i patnje? Možemo ih držati povlaštenima jer su izbjegli pogibelj tuge, usamljenosti. Opstanak im je zajamčen, oslanjaju se na životne izvore najmlađih, primaju potrebne usluge, zajamčeno im je da neće umrijeti osamljeni.

Smijemo li ipak zaključiti da imaju radi svih ovih prednosti, sretnu starost? Teški vapaj kliznuo je sa usana mnogim povlaštenicima, jer tuguju za svojom neovisnošću, jer nemaju više životnog ritma koji im je prijao, jer se osjećaju »suvišni«. Izgleda im da nisu voljeni ili da ih se više ne ljubi.

Znakovi nestrpljivosti zbog neke vaše nespretnosti, poradi slabljenja vida, poradi unakaženosti vaših udova... oštre riječi... ravnodušnost... zajedljivost. Trpite. Kako tu patnju pretvoriti u »plamen ljubavi« koji moramo razbuktati prije polaska u drugi život? S kakvim bih se srdačnim poštovanjem htjela približiti vama koji ste možda svedeni na potpunu ovisnost, mrtvilo. Vama, kojima je dozlogrdila oskudica ljubavi!

Budite blagi. Najmlađi, utonuli posve u borbu, imaju svoje brige i vi im nehotice predstavljate »zaplet«. Ne uzimajte tragično ni nedostatke pažnje ni poneku osornost. Ne tužite se, ako nije nešto hitno. Uza sve to tražite poštovanje. U tome ćete lakše uspjeti ako budete pažljivi, sređeni, blagi. Uklopite se u ritam obiteljskog života. Možda biste mogli uzeti sami svoj večernji obrok, laganiji nego li je za radne ljude. Ta bi uzajamna neovisnost mogla biti veoma povoljna za dobru slogu u trenutcima sastanka.

Ne posredujte nikada u razmimoilaženjima supruga, ne miješajte se u odgoj djece. Čuvajte, koliko je moguće, dio svog novca: mirovinu, staračku pripomoć, ekonomiju.

Ako možete, ne uskratite uslugu kućanstvu, kuhinji, popravcima, čuvanju djece.

Kolikogod vam to bude moguće, svagdano malo prošetajte. Koristit će zdravlju i raspoloženju. Štivo — ako vid dopušta — i tranzistor spriječit će vas da ne utonete u dosadu. Nek vas zanimaju ljudi, stvari i sve. Ali uza svu materijalnu ovisnost, sačuvajte slobodu mišljenja. Ne tražite samo poštovanje sebe, nego pokušajte biti nosilac mira, sloge. Ljubite mlađe. Neka to osjete. Vaša smirenost, vaša strpljivost, vaše odricanje, vaša ljubaznost pridonijet će da vi, na izgled nekorisni, budete oni koji zrače.

Život u zajednici može također biti sudbina neudatih sestara ili udovica. Bije ih osamljenost. Ujediniše se, pomisliše da je razborito ujediniti zajednički stan, novac, vrijeme, snage. To bi im trebalo zajamčiti mir i sreću. Ali dogodi se protivno zbog sebičnih i osobnih težnja koje se sa starošću uvećavaju. Ukusi nisu uvijek neizbježno isti, stečene su razne navike, pogotovo u toku godina braka. Može se istaći više jedna stranka u vlasti, inteligentnija i odvažnija. Ne pridaje se ista važnost novcu, odnosima i prijateljstvima itd. Pripazimo na te neznatne razloge nesloge. Sitnica može biti dovoljna da pokvari mir. I tada uvrijede, dugo vremena zapretane, izađu na vidjelo. I odtada će živjeti na ratnoj nozi, a trebala bi vladati ljubav.

Ali ćete možda završiti svoje dane u posve drugačijoj zajednici. U mirovinskom domu za starije osobe. Ne prezrite vrijednost tog ognjišta. Pruža vam sigurnost i dostojanstvo, pruža vam zaklon pred pogibeljima što prijete svakom

osamljeniku. Ne uvećavajte poteškoće. Strpljivost, dobro raspoloženje, trunak razmišljanja, pružaju vam prirodno obitavalište. Ima doista različitih domova. U najskromnijima je zajedničko stanovanje tegobnije. To je pravi »život u zajednici«. Tuđa potpora može postati mučna. Procjenite razumno pružene prednosti, a što se tiče nezadovoljstva bacite ga u plamen ljubavi. Primajte, nudite, nastojte shvatiti svoje sudruge, podnosite ih pomognite im, tješite ih. Kad krepost stigne do vrhunca ljubavi, veoma je zarazna. Sv. Ivan od Križa govori: »Gdje nema ljubavi, posijte ljubav, i žet ćete ljubav.«

U tom zajedničkom životu gdje se osjećate osamljeni, tražite Boga. Postoji li u blizini crkvica? Često zavirite u nju. Sudjelujte u misi. Pričešćujte se. Razmišljajte u tišini. Molite za svoju okolinu. Nećete se osjećati u osami, nego u mnoštvu. I posve sami s Kristom, kao da jedino vas voli, vas malu neznatnu sjenku.

VI. - Naše tijelo

Ne mogu više

Sličan se uzdah često izmakne i najhrabrijima. Ubrzo se osjeti umor u našoj dobi. Pogotovo ako neka bolest nametne poseban napor. Bossuet je tvrdio: »Jaka duša gospodari svojim tijelom.« Ali novčane brige, materijalne poteškoće, mučni odnosi s drugima priječe tijelo da se junački drži i da duša gospodari umornim tijelom.

»Ne mogu više«. Koji put pretjerana izjava. »Možete« još. »Mogli biste« još. Zar ne bi bilo bolje da pronađete taj malen ostatak neiskorištenih snaga, a koje izgledaju iskorisljive?

Ne možete više: bez sumnje to je posljedica iscrpnog rada, vanrednog napora. Priuštite sebi predah. Nemojte se bojati »opustiti«, kako se to danas kaže. Bez lažnog heroizma. Naše je tijelo ograničeno u izdržljivosti... Ako mu je potrebno opuštanje i ako okolnosti dopuštaju, priuštite mu kratkotrajan predah... Mnogi ljudi i mnoge žene naporno rade usprkos poodmakloj dobi i nisu uvijek u mogućnosti priuštiti malo počinka. Pa makar i kratak odmor vraća nam snagu. Zar ne priznaju mladi dovoljno umor svojih starijih, kad im ustupe sjedište na putovanju, kad im pomognu nositi teret? Trebali bismo i mi isto tako postupati između sebe, kada se znakovi umora pojave na crtama lica naših vršnjaka.

Ne mogu više... Ne pretjerujmo u radu. »Raditi previše« koji put je napast. Budimo dovoljno razboriti, odmjerimo svoje snage... Nisu obnovljive kao u ranijim godinama. Preopterećenost ubrzava njihovo trošenje. Neke žene naginju pretjerivanju u kućnim poslovima. Okanimo se toga da nam kuća sjaji kao kad imasmo trideset godina. Muževi to uvijek ne razumiju. Misle li i oni na izdržljivost srca kada se bave poslovima na pr. u vrtu? Doista, teško se nađe radnik. Veoma je skupo za umirovljenike. U mnogim se trenucima treba pomiriti i s manjom savršenošću.

Druga zabluda: rasipati ograničene snage radi nepotrebnih stvari. Umaraju vas kućni poslovi? Smanjite broj stvari, riješite se sitnarija, zamijenite krhke predmete, što traže uzdržavanje, novijim predmetima. Lakše se čiste. Doista nisu tako lijepi, ali ne izbjegavate li na taj način umor? Ipak pojednostavljenje ne treba ići do osiromašenja, nagrđenja. Stolni pribor ukusno raspoređen, ukusno priređeno jelo unosi nam u svagdanji život povoljno raspoloženje za zdravlje duha i tijela. Zapamtimo da nered, u kojem god se stupnju pojavio, uzrokuje umnu smetenost, živčanu neuravnoteženost, umor. U poodmaklom razdoblju našeg života važno je raskrčiti put da Bog dobije mjesto.

Vidite, u mnogo je slučajeva umornost teška, jer mi sami nadodajemo današnjem danu teret jučerašnjeg dana. Zašto toliko na nj mislite? Prošao je. Da li su sve stvari postavljene u red? Ne mislimo više na to. Svakom je danu dosta njegova zla. I ne uznemirujmo se za sutra. Sutra će nam Bog dati dovoljno hrabrosti. »Ne plačite danas za sutra«, mudro savjetuje Péguy.

Odmjerimo sve razumno. Izbjegavajmo, smanjimo ili prekinimo rad što zamara. Možda više i ne odgovara našim snagama. Uronimo u pouzdanje, u tu izvanredno svježu i životnu vodu. Tko se opire pouzdanju, brzo stari. Prije svega pouzdajte se u sebe. Suprostavimo jadikovki: »Ne mogu više« koja uništava naše snage, tvrdnju: »Mogu još». Potkrijepimo pouzdanje sjećanjem na nekadašnja razdoblja kada bijasmo »junaci«. Također se pouzdajmo u »druge«. Primajmo bratski, jednostavno pomoć kad nam se nudi. I tražimo je, jer se tako na izvanredan način ostvaruje ljubav. Ne budimo im na teret i ne odbijajmo njihov oslonac.

Prvotno, pouzdajmo se u Boga. Sjetimo se Kristovih poziva učenicima: »Dođite, te se malo odmorite...« (Mk 6, 31). »Dođite k meni svi koji ste umorni, i ja ću vas ukrijepiti...« (Mt 11, 28). »Žao mi je naroda... da ne bi klonuli na putu...« (Mt 15, 32). Nije li i on sjeo umoran na zdenac gdje je došla Samarijanka? Nije li od nje tražio piti? Nije li zadrijemao u lađi? Kako je sve to ljudsko!

To je naša sudbina. Vaša i moja. Kada se s naših usana ima vinuti uzdah: »Ne mogu više«, poslušajmo Kristov: »Dođite k meni«. Možda će od nas tražiti kao od Samarijanke: »Daj mi da se napijem« (Iv 3, 7). Za uzvrat će nam obećati vodu što teče u vječni život. Osvježit će tok našeg pomlađivanja.

Pjesnik Rostand u dirljivom dijalogu ovako tumači »ne mogu više«:

— »Mrmljao sam: to je previše, Jer srce nije jako. — Ali duša je jaka«.

Prijatelji životnog uspinjanja, i vaša je duša jaka. Jača nego li mislite.

Osmijeh na borama

Bore... Duboko urezane bore, nježno isprepletene... Više ili manje izrazite prema zdravstvenom stanju, ćudi, vrsti kože, mršavosti ili debljini, nepokretnom ili pokretnom životu. Bore su tu. Koja se žena ne boji njezina preranog dolaska? Koja žena ne žali njihovo povećavanje tokom godina? Gledate li se u ogledalu ljutito, tužno? Ili ih s blagim prihvaćanjem pokušavate usporiti?

Neka lica ostaju lijepa zbog pravilnosti crta. Druga, dražesna u mladosti, venu, nabiru se. Nije sramota tugovati za vremenom »kad ste bili lijepi«, govori Ronsard o svojoj Heleni. Prirodno je. Mi smo u isto vrijeme tvar i duh. I raspadanje omota duše ne može nas ostaviti ravnodušnima. Pogotovo žene. Dakako, muškarci ne pridaju toliku važnost vanjskom izgledu.

Eto dakle veoma opravdane zabrinutosti. Možemo li usporiti te vidljive znakove umornosti? Uvjerena sam da to »moramo« učiniti da bismo sačuvali visoko raspoloženje. Veoma je ubitačno kad vidimo u ogledalu tek blijedi otsjev — možda karikaturu — onoga što nekad bijasmo. Eto velike zamke što je razape taština i što nam ruši vjeru u mogućnost »pomlađivanja«. Mrmljate: »Kakvo lice... Ah! Gotova sam«! Naprotiv kad se odrazi dražestan izgled, puni smo samopouzdanja. A zatim postoji i drugo! Usta, boja lica, oči iziskuju mudru pažljivost, brižljivu njegu. Ne nadajmo se, poput Recine-ove Izabele, »ispraviti nepopravljiv zub vremena«. Ne utvarajmo da šminka pretvara izborano lice u mlado, jer u tome smo ponekad smiješne. Ali, mudrom pažnjom možemo dostojanstveno sačuvati naše ostatke ljudske ljepote. Nitko ne smije biti ravnodušan u brizi »da bude privlačan« u pravom smislu riječi.

Imate bore? Pričaju o vašem životu. To su vaše misli, vaši osjećaji koji su iz dana u dan urezali brazde. — »Život uspinjanja« odnosi se na sljedbenike najrazličitijih dobi. Ako spadate među »mlade« šezdesetgodišnjake dobro uščuvane — kako se to kaže — pripazite da spriječite pojavljivanje ili ubrzavanje bora što bude neugodna unutarnja raspoloženja. Bore trajne zlovolje, nemirne živčanosti, nestrpljivosti, malodušnosti. Razvedrite svoje smrknuto čelo, nabrane obrve, podignite uglove svojih ustiju, otvorite širom oči, gledajte posve ravno. »Prekasno se borimo protiv bora«. Pokušajte. Ne možete ih izbrisati, ali ih možete ublažiti, spriječiti njihovo gomilanje.

Zastalno bi vam vaše ogledalo moglo reći ono što već znate: neki osjećaji uljepšavaju, pomlađuju izgled. Na prvom je mjestu mir. Kad je mir u duši, uvijek se odrazi. Da li ste u trajnom miru ili su možda s vama zagospodarili tmurni, gorki, nemirni, jalni osjećaji? Drugo poljepšavanje: dobrohotnost. Nikada nisu posve ružni — ni muškarac ni žena — ako su dobri. Jednostavnost ukusa, staloženost daju također privlačne oznake fizionomiji. Škrtcima koji se grčevito drže novca ili drugih dobara, sve crte lica otvrdnu, bore se podmuklo dublje urezuju. Lako poznajemo škrtca, častohlepnika, samovoljnika, sebičnjaka. Postaju ružni.

Smješite se rado: to će pridonijeti vašem duševnom raspoloženju. Postoji osmjeh očiju i osmjeh usana. Neminovno se ne podudaraju. Dragocjeniji je osmjeh očiju, jer osmjeh usana može biti podrugljiv, prezriv, puten. Uostalom, oči većma čuvaju svoju ljepotu nego usne. Usne se brže unakaze. Kod nekih staraca — čak i onih koji nose naočale — pogled je izvanredno privlačan. Izgleda da je duša u sutonu života bliža očima.

Smješite se. Smješite se pogotovo Bogu. Vidite, postoji u prihvaćanju fizičkog umanjivanja, osiromašenja, poružnjenja, — usuđujemo se upotrijebiti ovu riječ — nešto više od prepuštanja sudbini, kako bi se postiglo i usadilo u svoje biće koje strastveno oplakuje i žali za mladim danima. Postoji posao preoblikovanja uz pomoć Božje milosti. Uvijek je prisutna u svakoj dobi našeg života a posebno bogata u ovom teškom zavoju života. Osvjedočimo se da naša vrijednost nije u izvanjskim osobinama nego u kvalitetama moralnog života. Kad je Alcibiad — ponosan na svoju snagu, na svoj tjelesni izgled — osjetio dolazak starosti, govorio mu je Sokrat: »Što u tebi bijaše lijepo počinje nestajati, a prava ljepota počinje cvjetati.«

Što je shvatio poganski filozof, zar da ne shvatimo mi kršćani? Prihvatimo duhovne vrednote. Jedine mogu ploditi svaki naš dan, oblikovati naše bogatstvo za vječni život. Izžarujmo Krista. U nama je. Ima divnih fizionomija u starim redovnicama pod koprenom. Otkuda njihova mladost? Zbog njihove čistoće, njihove otcijepljenosti. Tko bi se usudio nazvati ružnima te žene što su se srcem posve darovale? »Pazimo, veli Montaigne, da nas starost ne zatekne naboranijima u duši, nego na licu.« Bore duha uvijek se očituju na licu. Lijepe ili ružne, ali su uvijek vidljive.

Besane noći

San je blagodat, ali godine ga malo po malo otimlju većini od nas. Koliki se žale na besanicu.

Večer? San ne dolazi. Čekamo, pripremamo se, izgleda da će upravo nadoći. Ali ne! Duh ostaje budan, koji put malo mamuran, ali bistar. Izgubljeno vrijeme!

Možda vi zaspite brzo. Ali poslije jednog ili dva sata spavanja, naglo se budite. I gotovo. Otvorenih očiju susljedno brojimo otkucaje sata, rastresa nas. U više navrata i ne znamo kako prođe ponoć. Netko se, nakon dosta dugog sna, probudi prije zore. Kratka noć. Ne smije ustati odmah. Ometao bi san drugima.

Besanica na prvi mah izgleda sitnica. A stvarno ta neznatna bolest otima pola života. Često je prate neugodnosti i patnje. Kao da su se sve bolesti sručile na tijelo. Mnogi govore: »Noć mi je najteža.« Uostalom, čovjek se preko dana smiri.

Kako ćemo se boriti protiv besanice? Liječnik jedini može propisati uspavljujuća sredstva. Uvijek ih je opasno zloupotrebljavati. Ali postoje više manje uspješne metode, općenito dosta djetinjaste. Radije zajednički potražimo pametnu, umirujuću, čak kršćansku korist od tih uzalud provedenih trenutaka.

Ponajprije ih ne smatrajmo posve nevrijednima. Tijelo se na krevetu odmara makar i ne spava. Dakle, vrijeme nije posve izgubljeno. Umjesto da se uzrujavamo, strpljivo prihvatimo taj mir kako bismo opustili tijelo i duh...

Odbacimo brige. Odalečimo misao od novčanih proračuna. Bili bogati ili siromašni, noću nas mogu mučiti poput La Fontainovog bogataša što »satkan od zlata spavaše malo«. Ne umišljajmo da zbog nekih malih neugodnosti sve nevolje vrebaju na nas. Ne podržavajmo uzalud tugu za prošlošću. Izobliči se i povećava se u noćnoj tišini, kao što i nemir upogled budućnosti. Da li ćemo doživjeti dan na pomolu? Evanđelje posebno opominje račundžije bogatstva: »Ludače, još ove iste noći zatražit će ti se nazad duša« (Lk 12, 20). Prepustima se dakle u punoj vedrini sasvim budnom odmoru umjesto da krstarimo po lošim trenucima i da umaramo svoje tijelo nesnosnim us-

pomenama i beskorisnim predviđanjima, pa makar se osjećali nezaštićeni, sužnji noći i besposleni.

Iskreno govoreći, smijemo li toliko jadikovati dok se nalazimo u udobnom krevetu? Umjesto da mislimo na sebe, zašto ne bismo mislili na sve one koji su lišeni sna zbog rada, bolesti, hladnoće, bijede? Mnogobrojni noćni radnici, službenici, ratnici na bojištu, učenjaci, zdravstveno osoblje, ubogari bez prenoćišta. Otvorimo oči! Nismo mi jedini budni i bez sumnje smo opskrbljeni potrebnim. Čak i više. Imamo dobar madrac, mek jastuk, »grijalicu« za noge, sat sa svjetlim kazaljkama i čašu slatke vode. Sve u svemu, zar nismo povlaštenici besanice?

Takvi bi povlaštenici morali biti ljudi molitve. Redovnici molitvom noćnog časoslova ispunjavaju uzvišenu misiju. Bdiju, mole za mnoštvo utonulo u san, za mnoštvo radnika. Također za grešnike... toliko napastovane u vrijeme noći. Nije li divno postati glasnik čovječanstva?

Lèon Harmel, industrijalac i kršćanski sociolog, trpio je od besanice. Radovao se besanici. Upotrebljavao to slobodno vrijeme za tako žarku ljubav prema Bogu, da je svoje srce raspalio za svu vječnost. Eto, dakle, »velike baklje ljubavi«.

Umjesto da se u jutro nakon »tegobne noći« uzrujavamo, jadikujemo, jednostavno se zadovoljimo onakvim snom kakav je bio. Promislimo na one koji su uistinu lišeni tog oporavljivog dara. Molimo da bi noćni radnici vršili normalno svoj posao u to neredovito vrijeme, da se bolesnicima, bijednicima ublaže njihove patnje; da bi se noćni grijesi, tako mnogobrojni, smanjili. Oskvrnjena je noć. A noć je za odmor, za obnovu duše i tijela. Vratimo joj molitvom čistoću.

Moliti možemo na različite načine. Krunica je najslađa, najjednostavnija. Navest ću vam molitvu jednog pjesnika. Pridružimo se Noël-u i šapćimo:

»Moj Bože, nisam svetac
Da me njišeš u svom krilu
I da otjeraš moj strah.
Ja ne znam zašto me voliš.
Svi me putovi vode k tebi, spokojno, mirno.
San ili smrt — tone u tihu noć.
Laku noć, Oče, primi u svoj naručaj moju dušu«!

(M. Noël, Les chansons et les heures; à Complies)

Bolesnik i pomlađivanje

Dragi bolesnici, tek vam se sada usuđujem obratiti jer do sada nisam bila podvrgnuta takovoj kušnji. I nisam živjela među vama. Ne dostaje mi vlastito iskustvo u mom tijelu i duši. Doista, poznajem kao i ostali tjelesnu patnju, bolest, groznicu, krize zdravlja. Ali to nije »stanje«, to nije bolest koja mnoge od vas muči. Dakle, govoreći o tome što mi nije poznato, a u što ste vi uronili, bojim se da mi ne prigovorite ono što je rekla sv. Mala Terezija u najstrašnijoj bolesti: »Ah! Pišu o ljepoti patnje. Kad biste samo znali . . .«

Ali vi znate. Mnogobrojni znate. Doista, ima bolesnika u svakoj dobi. Ali u vašoj dobi bolest ima neizbježivo značenje. Mladež uvijek živi u nadi da će se odhrvati bolesti. Dočim vi naslućujete da biste mogli umrijeti.

Kako bi mogla, bilo prolazna bilo trajna bolest, pobuditi u vama misao »pomlađivanja«? Sve se je osušilo. Premda su u vašem poslu prijatelji

svedeni na nulu, premda nosite bolno križ na svom tijelu, premda prisilno ovisite o drugima, ipak biste mogli promatrati kušnju bolesti kao poticaj k onome što je vrijednije u vašem biću. Zdravi ljudi raspravljaju što je gore tjelesna ili duševna patnja. Posve bezrazložna usporedba! Važno je suživjeti se sa svojom patnjom, pronaći u njoj hranu, životan sok za svoj moralni uspon. Doista možemo »dobro upotrijebiti bolest«, isticao je Pascal bolestan a tako mlad!

Prije svega, bolest nas ubacuje u povučenost, u samoću. Nakon posve nemirnog života, vremešnom bolesniku se pruža mogućnost bliskog susreta s Bogom da slobodno djeluje u oslobođenoj duši. Osim toga takav zastoj potiče patnika da uoči istinu koju svatko od sebe odbija: kraj je blizu. Nije li to posljednji tračak svjetlosti u »pomlađivanju«?

U naše dane bolesnikova molitva može pružiti izvanrednu podršku. Nekada su bili lišeni mise. A danas radio, televizija pomažu mnogima da se osjete ujedinjeni. Svojim bolesnim stanjem, svojim patnjama sudjeluju u euharistijskoj žrtvi. Prema smionoj riječi sv. Pavla: »Nadopunjuju u svom tijelu što nedostaje Kristovim mukama« (Kol 1, 24). Kako je plodonosno prikazivanje svojih nevolja, svoje ovisnosti!

To je vrijeme više unutarnje nego li misaone molitve, jer je duh umoran i nesposoban za mišljenje. Molite Gospodina da vas ispuni svojom milošću. Upućujte molitvu kao što je: »Dođi, Duše presveti«, molitvu da »obnovi zemlju«. Nije li to »pomlađivanje«? Zatim, šutite. Nisu potrebne riječi nego spremnost. Utecite se često »Zdravo Marijama« krunice, neprestanim zazivima da bude u pomoći »sada i na času smrti naše«. Upravo što nam treba i što će nam trebati.

Bolest nas baca u stanje malaksalosti, pridonosi slabosti duha i duhovnom mrtvilu. Postoji sklonost — razumljivo je — da se napusti svaku vrst umne aktivnosti, da se zatvori u obeshrabrujuću misao svoga jada. Ne mislite li da bi otpor u ovoj točci — doista dosta teško — bio veoma koristan? Boriti se protiv trajnog mrtvila, protiv ubojitog: »Čemu sve to?« Raditi polako, i ako je moguće — blaženo žensko pletivo — čitati probrane knjige. Knjiga je osoba. Odbacite otužne knjige što smućuju vjeru. Povjesne knjige nisu jednako zanimljive za svakoga. Zabavne knjige — nipošto na odmet — odmaraju, oživljuju, vraćaju u dodir sa životom. Dakako, duhovno štivo uživa prednost. Kratak i dubok izvod, pojedine riječi potresu, probude uspavan duhovni život. Imajte dakle uza se duhovnu knjigu. Nadasve Evanđelje gdje susrećete Krista.

Uvjerena sam da primate neki posjet: dočekajte smirenim osmjehom. Ne žalite se. S njima razgovarajte o njima. Onima koji vas dvore, pokažite kako kršćanin prima patnju i kako iz nje crpi zalihe za drugi život. Prihvatite ovisnost. Pokornost bolesnika najveća je žrtva što se traži od ljudske slobode. Ponizno primijenite na sebe Kristovu opomenu Petru: »Kad si bio mlađi... hodio si kud si htio. Kad ostariš... drugi će te voditi kamo ti ne bi htio« (Iv 21, 18).

Da li je to vrijeme došlo za vas? Ne opirite se. Najgore je siromahu u bolesti. Osobito strah od bolnice obuzima mnoge ljude. Ne pretjerujmo. Više vrijedi bolnička soba nego li samoća gdje nas nitko ne njeguje. Neki bolesnici znaju u bolnici s vama dobro postupati. Ne zaboravite: »Svaka duša koja se podiže, diže svijet«.

Neki su vam trenutci teški: buđenje s očekivanjem dugog dana koji donosi monotoniju isprekidanu bolnim krizama. To je trenutak da se

bacite u Gospodinov naručaj, da mu sve unaprijed prikažete. Drugi je trenutak još teži: početak noći kad će groznica možda donijeti zebnju i priviđenja. Ne proklinjite noć. Sjedinite se s Kristovom agonijom koji je uzalud vapio za društvom. Molite za umoran i grešan svijet. Ivan XXIII, u toku svoje strašne agonije, nije skidao svoj pogled s raspela nasuprot svom krevetu. Takav je pogled molitva.

Bolesni prijatelji, možda se pitate zašto vas je Bog sveo u takovo stanje. Ne tražite tumačenja patnje. I ne pokušajte saznati da li ste je zaslužili. Evanđelje odbacuje takvo tumačenje. Istina je da patnja sažiže ono što je ostalo zla u nama pošto još nismo spremni za drugi život. Bolest sakuplja suhe grančice, baca ih u vatru da pročisti našu ljubav za dobro patnika i čitavoga svijeta.

VII. - Male vrline u sutonu života

Dobro raspoloženje

Mala, posve mala vrlina. Ali obilato usrećuje starije osobe! Čini ih ljupkijima. Netko je dobar, odan, plemenit ali sve pokvari svojim lošim raspoloženjem. Bolje bi bilo da se zaista rasrdi, ali da potom završi? Ne! Loše je raspoloženje poput ogrtača. Zaogrnu se i više ga ne skidaju.

Divno je vidjeti raspoloženje. U začetku je tako čisto. Temelji se na zaboravljanju samog sebe, na strpljivosti, zdravom rasuđivanju i mudrosti. Tvori oko sebe podneblje, lako se diše, lakše se radi, djeca su poslušnija, roditelji smireniji, mladež manje opora. Starci, dragi starci koji stvaraju takvo ozračje, obljubljeni su. Traži se njihovo društvo. Prihvatimo taj stav bez obzira na svakovrsna prolazna ili trajna neraspoloženja. Vrlo brzo postaje trajno stanje. Filozofija uči da navika počinje s prvim činom, a taj se zakon tako lako ostvari u lošem raspoloženju.

Možemo li loše raspoloženje opravdati bar u nekoj mjeri? Doista starost sa svim svojim tegobama pogoduje njegovoj pojavi: nedostatak zdravlja, brige, siromaštvo, ovisnost o drugima, tjelesna nemoć i poružnjelost (i na to treba računati). Sebičnost zavlada, stvori oko sebe obrambeni oklop. Niste li nikada čuli izjavu presudnim glasom: »Slabe sam volje«. Kao da se time hvale. Ali s kojim pravom?

Katkada se u tom očituje neka vrst stava. Kao da je uz takvo ponašanje vezano dostojanstvo. Dočim takvo ponašanje i najbolje ljude učini odvratnima. Samo je jedno potrebno: izbjegavati ako je moguće, nadati se da će se barometar opet podići. I eto kako se malo po malo uspostavlja praznina oko starije osobe, jer se prilagodi tom nepodnošljivom stavu.

Pogotovo je nepodnošljivo gunđanje, srdžba, namrštenost spram drugih. Ili šutnja. Oh! Nabrusita šutnja u koju se zatvaraju sljedbenici lošeg raspoloženja! Okolina se pita: »Što mu je sada? Što smo mu skrivili? Nije li izgubio novac? Nije li bolestan?«

Ako klizimo niz tu kosinu — a veoma je strma — zaustavimo se na vrijeme. Već na početku dana. Vjerojatno poznajete ljude uvijek u jutro mrzovoljne. Nije li to plod lošeg sna? Ili je to načelo? Može izgledati lagodno zaklonište pred današnjim životom. Ali to smeta pomlađivanju. Odmah na početku dana treba biti dobrohotno, strpljivo raspoložen. Budimo »umiljati« već od buđenja, od doručka. Ne predviđajmo sve katastrofe u 24 sata. Uspostavimo red u našim neznatnim poslovima. Pomirimo se s išijasom i migrenom. Pa čak ako smo loše spavali, jer je neosporivo da besanica ne pruža veselo ustajanje.

Ne pokazujte nikome da ste namrgođeni, napeti, mrzovoljni. Čak ako se i u nutrini osjećate grozno. Pokažite lijepo lice. Salijeće li vas neka nesnosna ili dosadna misao? Bijesno je odbiti, jače će se ukorijeniti. Bježite raskriljenih krila, držite poput ptice u svojim pandžama neku ugodnu misao. Uzmite neku vedru knjigu. Pronađite na radiu veselu emisiju. Nastojte zaboraviti susjedovu buku, primljenu poreznu uplatu, dojavljenu

neugodnu novost. Sjetite se nekog lijepog krajolika, neke drage uspomene. Ne pristajte ni pod kakvom izlikom da budete tužna, rugobna osoba što je nazivaju pesimistom, osoba loše volje i da tvrdoglavo pri tom ostajete. Joubert veli: »Ako je moguće treba umrijeti voljen.« A to vi zaista možete.

Stanite ispred ogledala. Poput glumca postavite na svoje lice masku vedrine i zadovoljne osobe. Nasmijte se zlovoljnoj osobi što vam je pokazuje ogledalo. Odmah ćete ugledati ljupku osobu, zadovoljnu sa sobom i sa svojim životom. Neobičan je učinak što ga može proizvesti u mišljenju preoblikovanje fizionomije!

Drugi životan savjet: Prisilite sebe da pokažete dobro raspoloženje. Uputite ljubaznu riječ nekome tko vas je uvrijedio, postavite cvijeće na stol... A zašto ne bi i zapjevali? Glas baš ne stari. Nek je i pjesme. Posebno će biti dobro primljena, ubilježena pjesma upućena Bogu. Bez sumnje Bog opravdava vaše loše raspoloženje. Znade da ste slabi, umorni, ne već mladi. Ali ne želi da dopustite da se ustoliči neraspoloženje.

Nietzche, filozof, bezbožac, predbacivao je kršćanima da »nemaju držanje spašenih«. Odgovaramo riječima sv. Franje Saleškog: »Kršćanin mora biti najradosniji čovjek.«

»Zar i u našoj dobi? — reći ćete — u umornoj starosti i tako blizu svršetka«? Da, jer to su milosne godine i dobra prilika da se dobro pripremimo na susret s Bogom. S Bogom koji dolazi.

Vedrina

Suvišno bi bilo mladima govoriti o vedrini, raspoloženju, Taj bi tankoćutan doživljaj mira, ugodan odraz »dobrog raspoloženja« trebao biti

posebna oznaka posljednjih desetljeća života. Vi ste ljudi sutona života. Vjerojatno ste opazili — zahvaljujući godinama istančanoj vidovitosti — da večernje rumenilo, lijepo u svakoj godišnjoj dobi, poprima posebnu raskoš u jeseni, u vrijeme novog procvata. Na bujnom poljskom zelenilu posljednje zlatne sunčeve zrake i baršunasta mekoća sjena tvore splet izvanrednih boja. Kakav mir! Unatoč našim malim ili velikim nevoljama — a tko ih nema? — utonimo jednostavno, spokojno u tu »vedrinu« gdje ptice pjevaju prije počinka.

Mir je obaveza svih ljudi, osnažuje, pospješuje vremeniti red i duhovni uspon. Ali se u svakoj dobi mir lako poremeti. U mladima: strast, tjelesnost, preuzetnost. U muževnoj dobi: slavohleplje, brige. Koje opasnosti ugrožavaju vašu sadašnju vedrinu? »Zašto ste žalosni«? — pita Gospodin svoje učenike na putu u Emaus. Isto bi se pitanje moglo upraviti vama, čije lice zamišljam tužno, vama nestrpljivima i obeshrabrenima. Zašto se niste smirili u sutonu?

Glavni neprijatelj? Sebičnost. Sebičnost se poput pijavice prilijepi uz nas od rođenja do smrti. Niste li i sada potisnuti u sami sebe, podržavajući osjećaje što truju čitavo vaše biće? Ne samo dušu. Tijelo također pati i slabi s dušom. Ruši se čim iščezne nutarnji mir.

Zlokobni osjećaji? Nemir zbog sutrašnjice. »Hoću li imati dovoljno novaca«? Proračunavate, zgrčete, odričete se nužnih troškova. Ne odazivate se dobrotvornim pozivima. Ako ste uistinu siromašni, veoma siromašni, bunite se, optužujete Boga zbog okrutnosti i nepravde. Doista, opravdane su zabrinutosti ove vrste. Kada se približi dob u kojoj se više ne može raditi, nemoguće je bezbrižno živjeti. Ali nećete se umoriti ako porazmislite malo divnu stranicu Evanđelja. Proši-

ruje tvrdnju: »Znade Otac vaš što vam je potrebno« (Mt 6, 32). Međutim, te su materijalne brige zaista »brige pogana«. Ali tkogod je iskusio Božju dobrotu, tkogod je stigao u kasnu dob a da nije pao u bijedu, zar se ne bi morao pouzdati u Providnost za preostale godine? To pouzdanje nije utopija, nego razuman zaključak povijesti naše osobne prošlosti.

Zloba: još jedan strašan uzročnik nemira. Znam, nanesene su vam nepravde, zlostavljali su vas, pljačkali. Možda je još i sada vaša iznemoglost na nišanu sebičnosti drugih. Ne možete se boriti istim oružjem, bitka se odvija u vama. Ispitujete neprestano razloge neraspoloženja, uvećavate ih, postajete žučljivi. Kako ćete se izvući odatle da uđete u vedro ozračje? Zaista je teško. Za početak zaboravite prošlost. Ljudi su vas prezirali, učinili nepravdu, pokazali se nezahvalni? To je bilo u prošlosti. Zbog čega podržavati taj kvasac raspadanja?

Što se tiče sadašnjih manjih-većih uvreda, poniženja promislimo da i krivci imaju svojih briga, svoj posao, svoje tegobe. Možda ih nehotično razdražujemo! Možda smo i mi njima materijalni ili moralni teret, dosadni sa svojim idejama, svojim navikama, svojim malim zahtjevima. Međusobna podnošljivost je temelj kršćanske ljubavi, ljudske čovjekoljubivosti. Budimo na čistu s nečim što odveć zaboravljamo: nismo savršeni. Ne prisvajajmo prava, ne dižimo glas protiv najneznatnijih povreda svojih prava. I bit će uspostavljen mir u sutonu života.

Što nam donosi? S ljudskog stajališta donosi shvatljivost da su poteškoće neodjeljive u odnosima s ljudima. Donosi umjerenost da se zadovoljava s malim. Donosi rasuđivanje da shvati razne događaje prema njihovoj vrijednosti. Skloni smo pretjerivati, poopćavati. Kada se dogodi neka

katastrofa, odmah pomišljamo na svršetak svijeta. Sjetimo se pouke iz povijesti. Dosta je bilo oluja: zar ne, zemlja se još uvijek okreće? Potražimo Božje putove u našoj prošlosti. Uvidjet ćemo da ono što nas je bolilo imalo je svoj smisao. U svakom slučaju naša je vječna sreća satkana od naših nedostataka. Prepustimo se polagano tim nedostacima. Cyrano de Bergerac ovako je promatrao pad lišća u jeseni:

»Kako lijepo padaju!
U tom kratkom letu od grane do zemlje,
kako umiju dati zadnji čar
I makar se predaju užasnoj truleži zemlje,
Žele da njihov pad zadrži dražestan let.
Da, dražestan let iznad našeg novog procvata«!
(Edmond Rostand, Cyrano de Bergerac)

Jednostavnost i pobratimstvo

Mnogi se oblici, načini života izmijeniše tijekom vremena. Tako smo mogli opaziti kako je ono što nazivamo »društvena sredina« izgubilo svoju važnost. Mladež se međusobno zbližuje ne davajući važnosti tolikim pojedinostima porijekla ili protokola. Bira sebi prijatelje iz sasvim različitih društvenih sredina. Posve su zadovoljni.

Da li tako i stariji postupaju? Ostajemo preosjetljivi na staleške nejednakosti. Tradicionalne ideje upogled društvenih odnosa, prijateljstava, obiteljskih veza kod starijih su još na snazi kao što i stečene navike u toku dugog života. Zato smo na muci, izgubljeni, živčani u dodiru s osobama koje ne misle, ne osjećaju, ne rade kao mi.

Ipak jedna je činjenica česta u poodmakloj dobi. Radi neke izmjenjene okolnosti, imanja, obitavališta, smrti rodbine, smještaja u starački

dom, primorani smo družiti se s posve različitim ljudima od onih s kojima smo se prije družili. Odatle jadikovke: »Ne snalazim se... Smatraju me tuđincem... Ne mogu se suživiti s njima.« Odatle proizlazi osamljenost u društvu, slabljenje nesebičnog duha i dobrohotnih osjećaja. Bilo da se smatramo višim ili nižim od drugih, nismo više braća među braćom. Sebeljublje, oholost preuzimaju prednost. Spokoj, ljepota idućih godina upravo ovise o prihvaćanju »sredine«.

Sredina: ne pretjerujmo jer je tobože u pitanju naš ugled ili naša podređenost. Nismo ni viši ni manji od naših susjeda. Budimo »mi« ljudska osoba. Ona osoba, koju možda preziremo jer zauzima niži položaj ili jer ima naobrazbu i manje istančan način ponašanja nego mi, zar možda ta osoba i nas ne prezire jer imamo manje novaca? S pravom se duhovito kaže: »Uvijek smo za nekoga bogataš ili siromah.« Intelektualac okružen neukim ljudima lako će opaziti one koji ga nadvisuju srcem, plemenitim osjećajima. Odlike se posvuda nose sa sobom. Veoma je ludo uobražavati i misliti da odlike opravdavaju prijezir. Naprotiv, nije u pravu tko zavidi, ocrnjuje nečiji viši položaj. Oholost se nalazi u zavisti kao i u nadutosti.

Kako ćemo se dakle odnositi prema spletenom čvoru društvene, profesionalne i prijateljske okoline?

Prije svega zauzeti urazumljiv stav, bez predrasuda koje u većini slučajeva nisu suvremene. Budimo sasvim jednostavno prijateljski, iskreni, dobrohotni prema kolegi ili kolegici na poslu, prema bolesniku koji leži pokraj nas u bolnici , prema penzioneru ili penzionerki u staračkom domu gdje čeka miran svršetak svoga života, prema stanarima, prema novim članovima što ženidbom uđoše u obitelj. Ako je netko nižeg društvenog

sloja nego što smo mi, ne držimo da smo viši i nipošto mu to ne pokažimo. Svaki bi kršćanin morao živo nastojati da ga se ne smatra »ponositim«. A i protivno je istini to: svaka je lažna poniznost u žučljivom karakteru nevaljala.

Mnogim okolnostima se moramo prilagoditi, kako bismo preinačili način života, makar nam izgledalo da je to naše pravo i jamstvo našeg dostojanstva. Na primjer: živite li sada kod svoje djece? Pomirite se s tim što oni ne poslužuju, ne pripremaju svoj obrok kao što ste vi to činili. Zar njihov način rada ne ovisi o uvjetima sadašnjeg života? Drugi primjer: otrcanost, prostota nekih radio-emisija vama se ne sviđa, a mlađima se sviđa! Njihova se mišljenja razlikuju od vašeg? Svatko je slobodan. Ne započinjite beskorisne rasprave. Izbjegnite ih, utecite se knjizi, posjetite prijatelje istomišljenike... Ali sve bez izvještačenosti, bez oštrine. Pokušajte pronaći što je vrijedno u drugima.

Možda mnogo patite zbog pomješanosti osoba u staračkom domu. U zatvorenom prostoru malene strasti kliju. »Gdje nema ljubavi, posijte je i žet ćete ljubav« — savjetuje sv. Ivan od Križa. Možete biti dovoljni »vi«, baš »vi« da zavlada ozračje ljubavi. Ugodno pobratimstvo može postati izvanredan oblik ljubavi. I ako vas malo puste po strani, jer niste ni mladi ni zabavni, jer predstavljate novčani teret, jer zauzimate jednu sobu u kući, ostanite u miru s drugima. Nametnutim odricanjima, malim poniženjima, svim tim grančicama palite veliku vatru ljubavi koja mora osvjetliti, u isto vrijeme i zagrijati i pročistiti dušu u posljednjim godinama. Mislimo poput Bernanovog seoskog župnika: »Sve je milost«!

Razmislimo o ovome: Kad je Bog naumio preuzeti sudbinu čovjeka, izabrao je za suputnike neznalice, možda čak malo neotesance, svadljivce.

Ne shvaćahu što im je govorio. Da li je to bila divna, razvijena sredina? Nipošto! Ipak se u nju uklopio Krist, dijelio način života. Spavao je u njihovoj lađi. Prao im noge. Pekao je ribu. Bio je sama dobrota, jednostavnost, ljubav.

A mi?

Čini mi se da bi i našoj dobi odgovarala molitva sv. Franje Asiškoga:

»Učini Gospodine, da ne tražim utjehe, nego da druge tješim. Ne da mene shvate, već da ja drugoga shvatim. Ne da ja budem ljubljen, nego da ja drugoga ljubim. Jer ja primam, dok druge darivam. Ja nalazim sebe kad na sebe zaboravljam. !a dobijam oproštenje, dok drugima opraštam. I kad umirem, za vječni život uskrsavam.«

Starci u Evanđelju: puni nade

Ponekad stariji pretjeruju i osjećaju se zapostavljeni pred uvijek sve većim brojem mladih i njihovim uplivom u današnjem društvu. Misle: »Samo za mlade ima mjesta.«

Ali nam Evanđelje na prvim stranicama iznosi tri izabranika. Spadaju među starije osobe. Odskaču na svjetloj pozadini naših kršćanskih početaka. Dvije žene, jedan muškarac.

Žena već u godinama. Prošlo joj je doba majčinstva. Ipak doživljuje čast i radost majke. Bijaše to tako nevjerojatno da i sam njezin muž ne htje povjerovati. Ali se Elizabeta ne pokoleba. Žena puna pouzdanja. Upravo nas to mora potaknuti da se ustrajno, neumorno pouzdajemo kada nam u bilo čemu izgleda da smo stigli u »odmaklu dob«. Dok malena i posve mala Marija iz Nazareta prima izvanrednu vijest o svom majčinstvu, stara njezina rođakinja saznaje da u svome krilu nosi dijete. Upravo Evanđelje napominje ovu neobičnu podudarnost, jer je druga činjenica mnogo čudnovatija: Elizabeta prva u čitavom čovječanstvu doznaje da Krist dolazi. Taj nevidljivi Krist ulijeva toliki ushit radosti sakrivenom djetetu u Elizabetinoj utrobi, da je zaigralo u krilu svoje majke. Nije se prevarila stara rođakinja: »Odakle onda meni to da majka moga Gospodina dolazi k meni?« (Lk 1, 43). Dragi prijatelji odmakle dobi, možda i vama postoji neka objava Božje prisutnosti.

Nije bio Marijin zaručnik, ni Marijina prijateljica kome je Marija donijela novost i kome će božansko čedo objaviti svoju prisutnost. Ne! Bila je stara osoba, koja se dugo vremena nadala i pomislila da sve nade iščeznuše. Da li ćete reći, da u tim okolnostima ima mjesta samo »za mlade«? Da stariji nemaju više što očekivati? Elizabeta je prva saznala veliku vijest. Evanđelje posve jasno ističe da bijaše u »poodmakloj dobi« (Lk 1, 7). Kakve li ohrabrujuće nade!

Drugi je starac Šimun. Veoma star čovjek. Ne iznenađuje se kao ni Elizabeta. Ne! »On je znao«. Duh Sveti mu je objavio: neće umrijeti prije nego li vidi Spasitelja. Već je brojio mnoge godine. I ne ugleda da dolazi Spasitelj koga je sav narod očekivao kao osvajača, zakonodavca. Uza sve to vjerovao je u njega, očekivao. I upravo toga dana uđe radnička obitelj u hram s djetetom. Ne bijahu bogati. Priniješe samo dva golubića za prinos novorođenčeta Gospodinu. I u tom djetetu, sličnom tolikim drugima, starac Šimun »potaknut od Duha Svetoga«, prepozna očekivanog Spasitelja. To je tako divno: »Uze ga u svoje ruke i hvalu dade Bogu« (Lk 2, 28). Bez pitanja, bez iznenađenja. Duh Sveti mu je sve objavio. Čak mu je objavio kakva bol u budućnosti čeka dijete i njegovu majku. Bez sumnje, izvanredna milost

kakvu mi ne možemo očekivati. Šimun, tako blizak Duhu Svetom, nadahnut od njega, uđe u hram. Bio je čovjek molitve, duge šutnje. Zato je čuo Boga da progovara u njegovoj nutrini. Koliko i nama može Duh Sveti objaviti! Nađimo vremena da ga čujemo.

Kad je Šimun završio govor o Dječaku, kad je dovršio blagoslov, izrekao je svoj hvalospjev »Sad otpuštaš«. Svi bismo ga trebali znati na pamet. To je doista hvalospjev sutona života, hvalospjev otpuštanja, zahvalnosti, poklona. Smatrao je da ne treba više ostati na svijetu pošto njegove oči, njegove stare zažarene suzne oči vidješe Spasitelja. Nije više ni imao druge želje. Koja je naša želja? Želimo li mi vidjeti Boga ili se naprotiv strašimo susreta? Nemojmo se strašiti. Slušajmo Duha Svetoga, »uzmimo ga u svoje ruke te dajmo hvalu Bogu« (Lk 2, 28). Budimo ponosni što je toga dana, među tolikim posjetiocima, samo tom starcu pripala čast i veselje da dozna tko bijaše taj dječak. Druga proslava odmakle dobi! Druga objava Utjelovljenja.

Treća objava: priprostoj starici Ani. Nepoznata, nije vršila nikakvu službu u hramu, tu je sprovodila život u molitvi. Dragi prijatelji, koji više ne možete raditi niti svašta poduzimati, vaše mjesto mora biti najčešće uz Gospodina. Bilo u župnoj crkvi bilo u kapeli staračkog doma gdje se kadkad dosađujete, jer istinski ne molite. Uostalom, soba iz koje više ne možete izaći i bolesnički krevet mogu postati mjesto molitve. Ana je uvijek molila. Dobila je milost da vidi Spasitelja, Što je zatim učinila? Pošla je »govoriti o djetetu« (Lk 2, 38). U 86. godini svoje starosti primila je vanrednu milost, ali tu radost nije htjela sačuvati samo za sebe.

Elizabeta, Šimun, Ana prvi su glasnici velike novosti. Duše pune želja, duše pune nade. Zar ćemo onda biti tmurni, beznadni nakon tolikih vjekova kršćanstva? Zar ćemo još uvijek govoriti: »Samo ima nade za mlade«?

Također se sjetimo žene Sare iz St. Zavjeta. Također je postala majkom u poodmakloj dobi. Njezin muž Abraham nije prestao vjerovati u Božju riječ o bezbrojnom potomstvu. Oboje ostaše mladi, jer ustrajahu u nadi. Vjera je sačuvala njihovu mladost. I Sara posta zaručnica zlatnog pira. Nikada nije prekasno za zaruke, za zlatni pir s Gospodinom.

VIII. - Zrake u sivim danima

Molitveni putokaz

U danima naše pune aktivnosti godina bijaše ispunjena malim ili velikim događajima, ali predviđenim, jer se mnogi zbivahu redovito. Malo po malo prorijediše se međudogađaji u toku obiteljskog, profesionalnog, društvenog, kulturnog života. Zar da i odsada puštamo da ure i dani jedan po jedan klize poput pijeska u pješčanoj uri i da se prepustimo monotoniji? Uputnije bi bilo da budemo na straži do znaka polaska. Ulje se u našoj svjetiljci gasi. Neprestano ga nadoljevajmo.

Ali kako bez značajnih događaja držati duh budan, srce toplo? Potražimo promjene. Vanjski nam svijet više ništa ne može pružiti. Postoje druge promjene, nutarnjega svijeta.

Saint-Exupéry imao je divan program: »Ja sam na putu od jedne do druge svečanosti« (La Citadelle). Putokaz je različit, jer slijedi Kristov život. Smijemo li na isti način doživjeti Božić i Uskrs? Prepustimo se kroz cijelu godinu utjecaju kršćanske liturgije. Tekstovi su bogati, upriličeni pojedinom otajstvu: Evanđelje, poslanice, odlomci Biblije. Prava hrana duši. Sve osvjetljuje i oživljuje vjeru, daje zamah bujnosti novog procvata. Promotrimo odlomak iz enciklike Pija XII: »Godišnji ciklus s raznim blagdanima nije hladno i

bezživotno predočavanje događaja koji nas samo prenose u prošlost. Nije to obična uspomena iz prošlosti. To je sam Krist koji živi u Crkvi, koji nastavlja ulogu svog neizmjernog milosrđa tako, da bi ga ljudi mogli uvijek stići u njegovim otajstvima i postići život.«

Dakle, slijedimo taj putokaz. Hodajmo od jedne do druge svečanosti po obasjanoj stazi ususret Kristu. Ali se ne radi, kao što je upozorio Pio XII, o uspomeni na prošlost. Događaji se moraju obnavljati u nama. Želite li napredovati, razmatrajte opisane događaje u svetim knjigama. Straši li vas riječ »razmatrati«? Posve neopravdano! Zar niste nikada razmišljali o raznim događajima vašeg života? Nije teže misliti ni o događajima božanskog reda. Ako vas umara »razmatranje« promatrajte posve jednostavno u duhu događaj iz Evanđelja koji vas posebno dira. Pridružite se osobama Evanđelja, Pustite da vas obasja svjetlo betlehemske spilje. Tiberijadskog jezera, dvorane Posljednje večere, Golgote. Svjetlo obasjava onoga tko ga traži i očekuje s dušom širom otvorenom divne zrake svjetla.

Druga promjena: misa. Ali što vrijedi naše stajanje pred oltarom gdje se prinosi sveta žrtva? Ne znam da li ste ikada od vaše mladosti pokušavali bar nešto prodrijeti u ta duboka otajstva. »Ići k nedjeljnoj misi« bijaše obaveza. »Prisustvovali« smo misi kao nejasnom prizoru, isprekidanom teško protumačivim kretnjama, nerazumljivim riječima. Misa ne bijaše ni Veliki Četvrtak ni Veliki Petak. Dolazimo li sada s dubljom i jačom vjerom pred oltar, gdje se obnavlja nečuveno darivanje Boga-Čovjeka svom Ocu i gdje svatko od nas mora skupa s njim prinositi svoj dar?

Nove liturgijske izmjene olakšale su sudjelovanje kršćana u molitvi sa svećenikom. Čini mi se da je za nas starije neizmjerno ganutljiv dola-

zak k misi. Vučemo za sobom čitav niz godina i prinosimo naše posljednje godine, tu našu posljednju žrtvu. Pričest je hrana. Najpotrebnija nama koji slabimo. Riječ »popudbina« označuje pričest teških bolesnika. Potrebita je u svim etapama života. Ipak je putnici sutona života moraju primati više nego drugi. U trenutcima šutnje nakon primanja hostije, osjetit ćete jedinstvo s Kristom!

Misa preko radia, televizije omogućuje velikom broju nepokretnih osoba da se pridruže slavlju vjerskih obreda. Ali se možda u vašoj osamljenosti, vašem siromaštvu ne možete poslužiti tim sredstvima saobraćanja. Zato se sjedinite u bilo koji sat s misom, s misama koje se prinose. Tako ćete se priključiti toku ljubavi što kruži svijetom; tako ćete se ujediniti s čitavim čovječanstvom za koje je Krist produžio Veliki Petak »sve do konca svijeta«.

Još jedno sredstvo odmora i snage: marijanske molitve. Kako je ugodno otvoreno se povjeriti Kristovoj Majci.Krunica, svemoćna molitva, tako je lagana umornim ljudima. »Zdravo Marije« sadrže puninu osjećaja. Počinju s pozdravom Sinu i njegovoj Majci, a završavaju poniznom molitvom grešnika: »Moli za nas grešnike sada i na času smrti naše.« Na tom se našem putu života kreće jedan anđeo. Naš »anđeo čuvar«. Biblija i Evanđelje obiluju događajima gdje posreduju anđeli. Uvijek su spremni pomoći osamljenim i slabima.

Istinski molimo za vrijeme putovanja kroz život. Nek ne bude mekušasta molitva poput »mekoće kruha« — govori Pegy — nego molitva sazdana istinskim riječima. Ne molimo samo da bismo nešto postigli. Klanjajmo se, blagoslivljajmo, prikazujmo u svoje ime i u ime svih onih

koji ne znaju ili neće. Claudel je govorio: »Mi smo poklisari svjetla!« Što mi poduzimamo, da svjetlo bljesne?

Magloviti dani

Ne znamo zašto, ali u neke dane ustanemo sumorni. Jučerašnje vedro raspoloženje i optimizam rastjera melankolija, pesimizam. Nezadovoljni s drugima, što god uradili ili rekli, i sa sobom. Zlovlja je put do bolesti. Ispitujemo, preuveličavamo svoje tjelesne tegobe. Uglavnom veoma smo mrzovoljni.

Nadasve zato što više ne možemo očekivati pomoć. To je povlastica djece koju brzo utješimo, ohrabrimo. Mi stariji, komu ćemo se obratiti? Dozlogrdit ćemo mladima i neće nas shvatiti. Jedino bismo među »manje starijima«, ako su pametni i nesebični, mogli naći pomoć. Ali i oni imaju svoje brige i možda ne bi htjeli istaknuti ono što oni tek počinju naslućivati. Ne računajmo mnogo na druge. Blago onima koji mogu naći podršku i utjehu u nekoj prijateljskoj osobi svećeniku, liječniku. Općenito, sami se moramo izvlačiti iz neprilike. Ali kako?

Neobično je važno postaviti branu valovima tmurnih misli. Inače čangrizavo raspoloženje postat će »stanje«, a to je mnogo teže nego li prolazan nasrt. Prije svega promislimo: koji je izvor naše melankolije? Kakav je to kratak spoj nastao, jer jučer smo bili dobro raspoloženi? Istražujmo potpuno iskreno. Katkada ćemo pronaći opravdan razlog neraspoloženja: nemir zbog zdravlja, nedostatka novca, teških obiteljskih prilika. Drugi put se radi o sitnicama! Budite iskreni i priznajte da ste bili oneraspoloženi zbog neumjesne

riječi, izrečene nenamjerno, zbog neznatna prigovora vašem odijevanju, vašem izgledu ili jer su vas podsjetili na vašu starost. Iznesite na svjetlo svoju veliku ili malu ranu. Ako je ozbiljan uzrok, nastojte ga izliječiti koliko je to moguće. Ništa nije besmislenije nego li čuvati u sebi opsjedavajuću misao, problem koji se može riješiti. Radi li se o vašem zdravlju? Umjesto da se uznemirujete, posavjetujte se sa liječnikom. U slučaju spora, svađe tražite pomirenje itd.

Ali ako je u pitanju neznatna i luda povreda, prezrite je! Kako biste grdili dječaka, pokarajte i sebe. Ne mislite više na to. Vratite se ponovno na sunčani put.

Predlažem vam mali program u pet točaka: Sjećanje. Obnova. Pojačan rad. Zaposlenost. Molitva.

Sjećanje. Sjetimo se primljenih milosti. Prolistajmo do u tančine povijest svoga života sa providonosnim poticajima da izaberemo dobar put; prevaljene okuke, primljene pomoći, podstreke volje. Zašto ne odmah sada? Obnovimo svoje pouzdanje pomoću uspomena na svoja iskustva.

Obnova. Neki čini, neki postupci spasonosno su djelovali na osjećajnost: lektira, šetnje, glazba bilo s gramofonskih ploča bilo radio valova ili iz dubine nas samih. Govori nam Georges Duhamel: »Često sam sebi pjevao poznatu pjesmu, koju sam volio i koja mi je uzdizala dušu iznad sumornosti. Bila je poput osobe koja bdije i prosvjetljuje me... Petnaestak posve običnih nota, ali unose tako lijep i tako neodoljiv osjećaj« (La possession du monde).

Pojačan rad. Prihvatite to pravilo. Postajete slabiji? Dodatan, dragovoljan napor povratit će snagu. Možete se obavezati — bez napetosti duha — na neku malo težu stvar, na lišenje bolje hra-

ne, na milostinju, na neku pobožnost. To vraća pouzdanje u same sebe u času kada smo skloni pustiti se niz kosinu, prema obeshrabrenju.

Zaposlenost. Bezciljan rad časovito je olakšanje melankoličarima. Stoga poduzmite neki neznatan posao koji vas posve obuzima, čije vam obavljanje pribavlja zadovoljstvo. Na primjer, žena može prepraviti neku haljinu. Muškarac se pozabavi radom da prepravi, poljepša stan. I još: čuvajte svoje loše raspoloženje samo za sebe, izbjegavajte svako jadikovanje, svaki pesimistički ili obeshrabrujući razgovor.

Saopćit ću vam još jedan »recept« G. Duhamela. Ima tako istančane savjete, po kojima ćete se uistinu »živo« uklopiti ukorak sa svijetom. »Ako si tužan gledajući jednu stranu neba, lagano se okreni prema drugoj. Radost će se pojaviti. Duša je tako osjetljiva, tako lomna« (La possession du monde). Ukratko, potražite promjenu, da procvate novi život.

Molitva. To su izlazna vrata iz maglovitog područja. Vjerujmo Leon Bloy-u »Postoji samo jedna žalost, ne biti svet«. Gospodin očekuje više nego ikada da budemo sveti. Posve mu jednostavno izručimo svoje brige. »Vaš Otac znade što vam je potrebno« (Lk 12, 31). Molimo ga da odmjeri našu bijedu prema našoj dobi i utjecaju što ga tjelesna umornost vrši na raspoloženje duše. Postanimo maleni, da bismo molili kao djeca.

Podignimo oči prema divno obasjanim obzorima što ih vjerniku otvara nutarnja molitva. Zaboravimo katkada svoje godine da bismo se poklonili i dali hvalu. Radost će se opet pojaviti. Bog je obećao radost svojim izabranicima: »Uđite u veselje svoga gospodara« (Mt 25, 22). Odsada se klonimo pogibeljne sumornosti. Prihva-

timo sve što Bog hoće s nama. Pouzdajmo se u njega. »Budimo radosni u svako doba i na svakom mjestu, jer nam sve dolazi od vječne Ljubavi« (Sv. Katarina Sijenska).

Životne misli u tišini i osamljenosti

Zamišljam te samcem. Možda si u nekom potkrovlju, sužen na četvorni prostor gdje samo najpotrebnije možeš očuvati. Možda si u nekadašnjem stanu, sada odviše prostran za tebe. Tu držiš svoj obiteljski namještaj, svoje dragocjenosti iz prošlosti, mnogo beskorisnih stvari uz korisne.

Život je usporen, a ipak njegovi monotoni dani teku tako brzo da te obuzima vrtoglavica: »Uskoro će svemu biti kraj.« Osamljen, smalaksao, više ili manje točno znaš što se događa u svijetu. Ipak znaj — možda i »osjećaš« pomoću svoje istančane osjetljivosti — da pripadaš, premda nepokretan, vrtoglavom vremenu u kojem se događaju nečuvena otkrića u kojima sad u mirovini ne sudjeluješ. Sebi govoriš: Više ne radim ništa. Nisam više ni za što.

Nisi li čitao izreku: »Svaka duša koja se podiže, uzdiže svijet«. Svijet te treba. Filozof Bergson zahtijeva »dodatak duše za ovaj svijet koji je stekao dodatak materijalne moći.« Daj mu ti taj dodatak!

— Ja?

— Da, ti. Ti si »jedan«, ti si jedini usred mnoštva. Ti si ucijepljen u Krista koji daje svemu što si i što radiš vrijednost vječnosti. Bog te ljubi, prati te svojim pogledom, »broji kosu na glavi« kao da si jedini na svijetu.

— Ja? prikovan uz svoj naslonjač, iz kojeg se ne mogu maknuti bez štapa? Ja koji slabo vidim, slabo čujem i za koga nitko ne mari? Ja? da dadem svijetu dodatak snage?

— Da, ti! Kad pravilno misliš, kad si dobar, kad se oslobodiš posljednjih strasti: sebeljublja, škrtosti, mržnje daješ svijetu djelatnu vrijednost, plodonosnu snagu. Ti »podiži svijet«, vuci ga za sobom. Nisi više beskoristan, izgubljen među milijardama ljudi koji se komešaju tražeći sreću, uspjeh, ljubav. Posjeduješ moć. Zaista drugačiju moć nego li je moć elektriciteta, neutrona, elektrona. Pojačana je božanskom snagom što si je primio na krštenju. Ti ne znaš dokle može doprijeti tvoja dobrohotna i mudra misao, tvoja želja za istinom, pravdom, mirom. Ti si vrijednost. Unosiš u svijet građu koja mijenja svijet.

— Ipak, svijet ostaje zao.

— Naizgled. Ali u dubinama postoji divno sjemenje. Treba ga oploditi. Većina ljudi je toliko zaokupljena da ne jamči klijanje sjemenja. Rade — ti im zavidiš — žene se, imaju djecu. To je njihova uloga. Ali ti? Od tebe se ništa drugo ne traži nego: uzdiži svoju dušu da duhovno podigneš svijet kojemu drugi davaju »dodatak materijalne moći«.

— Ja?

— Da, ti. I to danas. Ne misli na sutra, jer ga možda nećeš doživjeti. Odmah, sada u svojoj osamljenosti. I to takav kakav jesi. Bez ispita savjesti, bez velikog napora. Pa bio možda bolestan, tužan, slabog pamćenja. Ti, čovječe, ženo kojima je Bog udijelio duži život, kojima je prepustio ovaj dan, ovaj sat da pomognete podizanju svijeta.

— Zar baš mene?

— Upravo tebe. Otresi se obeshrabrenja, turobnosti, samoponiženja, svoje ovisnosti, svoje bespomoćnosti. Pred tvojom se dušom steru pro-

strani, slobodni vidici. Kozmonauti lete milijune kilometara od naše zemlje, nadajući se osvojiti nove planete. Ti pođi mnogo dalje, do Boga. Nosi sa sobom, uz svoje raspadljivo čovještvo, sve što treba mira i ljubavi. Prostranstvo se tvog bića proširuje. Svaki otkucaj srca, svaka patnja strpljivo podnesena, svaka čista želja, sve pomaže učenjaku i radniku, grešniku i pravedniku. Ti si sa svoje strane odgovoran za dolazak Boga u svijet.

— Ja?

— Da, ti, mršav, bolestan koji sebe smatraš teretom u čovječanstvu. Pođimo dakle, prijatelju: posudi svijetu svoja krila. Pruži mu svoj dodatak duše.

— Ja... Za koliko vremena? Osjećam se tako slab.

— Vrijeme malo vrijedi spram Vječnosti. »Jakost« volje kojom posvećujemo druge i služimo drugima, to je što vrijedi. Promisli na neznatne atome koji kriju snagu što može sve potresti, razoriti ili sagraditi.

Misli na ovo večeras kada budeš sam u noći. U noći jednima tako ugodnoj, drugima teškoj. Možda bi mogao šaptati molitvu Povečerja: »Brani nas, Gospodine dok bdijemo, čuvaj nas dok spavamo, da bdijemo s Kristom i počivamo u miru!«

Suzna dolina

Sjetite se kako je Saint-Exupéry pokušao utješiti Malog Princa dok je jecao: »Uzeh ga i ljubljah u svom naručju. Ali ne znah što bih govorio. Osjećah se veoma nevoljko. Ne znah kako bih postupao ni kako bih ga smirio u dolini suza.«

Da, tajanstvena dolina. Tko katkad nije prekoračio granice? Više puteva ljudskog života vode u dolinu suza nego li u dolinu radosti. Neki su loše sreće pa im se čini da im je tamo mjesto, dok je drugi povlaštenici nastoje izbjeći, da bi se ipak danas ili sutra povratili.

Nije vam nedostajalo koraka po »suznoj dolini«: razočaranja, nemiri, nesporazumi, ponižnja, tjelesne patnje, žalosti. Tamo se stiže s veoma različitom prtljagom: iskustvom ili neznanjem. Mudrošću koja se prilagodi ili sebeljubljem koje se buni. Jakom voljom ili slabošću koja obeshrabruje. Kako ste stigli u dolinu suza? Kojim putevima? Kako ste se držali do sada? Izdržali ste!

Govori se: »Sažaljevati ne znači tješiti.« A upravo vašoj dobi je potrebna istinska utjeha. Možda više ne znate plakati. Izvor suza, tako brz kod djeteta, presuši u toku godina. Gledate kako se niz okrugle obraze vaših nećaka kotrljaju za najmanju bol ili protivljenje lijepe, brze, bistre suze. Tako ih brzo obrišete da katkad tek jedna zastane na nabranom smješku. Sunce nakon kiše. Ali na vašim obrazima teško teku, sporo između bora. Kadkad biste htjeli gorko zaplakati: »Bilo bi mi lakše.« Više ne znate. Ipak putujete, putovali ste i još ste u dolini suza. Kakvu utjehu tu pronalazite?

Treba li tražiti utjehu kod prijatelja — sve ih je manje — kod svojih susjeda? Ne jadikujte mnogo. Jadikovanje rijetko pomaže. Dosadi, ražalosti druge, ružno je slušati. I tješitelj je često nemoćan kako da utješi, kako da savjetuje. Izaberite pouzdanog prijatelja. Morao bi biti u isto vrijeme pametan i dobar. Izbjegavajte, da pred njim govorite loše o onima zbog kojih patite. Čuvajte svoje dostojanstvo i poštujte druge.

Iskoristite svoju patnju. Pruža vam priliku da shvatite nevolje bližnjih i da upotrijebite svoje iskustvo u službu patnika. Nadvisujući krug bližnjih — roditelje, prijatelje, susjede — postat ćete svjesni velikih patnja cijelog čovječanstva što ih suvremena sredstva saobraćanja prenose iz jednog kraja svijeta na drugi. Potiču nas na širokogrudnu i sveopću molitvu. Viktor Hugo savjetuje svojoj kćerki: »Prelistaj u molitvi sve bijede svijeta« (Les feuilles d'automne, »la prière pour tous«). Doista, kći je bila mlada i društvo je prošlog vijeka ostalo sebično. Nisu bili informirani. Ali mi smo živjeli dugi niz godina i »znamo«. Mi znamo što je patnja i možemo svoju priključiti. Postoji još nešto gore u tom uzburkanom i podjeljenom svijetu. Govori se o miru, a ratuje se. U tom svijetu gdje toliki kršteni žive nevjernički. Svagdano neka nesreća ljude tjera prema dolini suza.

Zar nećete pomoći svoje bližnje? Ne budite odveć strašljivi. Ima mnogo tjeskobe među vašim vršnjacima. Toliko su osiromašeni, osjećaju se osamljeni, izgubljeni. Boje se bolesti, siromaštva, smrti. Pristupite im bez onih otrcanih, neukusnih »lijepih riječi« kojima ih nećete utješiti nego uznemiriti. Prijateljski i spremno im pružite uslugu. Saslušajte iskreno povjerljivost tog putnika doline suza, ali je ne iziskujte silom. Sramežljivost ne dopušta suviše govoriti i suspreže suze. Glavno je odgonetnuti da srce plače.

Ali tko će vama pomoći? Tko će vas smiriti u dolini suza? Onaj koji je rekao: »Blago onima koji tuguju, jer će se utješiti« (Lk 5, 4). Jedini on može utješiti. Bog je uzeo ljudsko srce, da bi mogao ljubiti i patiti kao mi. Krist bijaše sav u dolini suza. On je pozna. Više je puta rekao patnicima za vrijeme svog boravka na zemlji:

»Ne plačite«. I on je plakao nad grobom svog prijatelja, nad grozotama koje će zadesiti njegov zavičaj i u vrijeme svoje agonije. Pridružimo mu se. Stupajmo uz njega. Pričajmo mu svoje jade. Iskreno se potužimo. Ne zaboravimo njegova obećanja ondašnjem naraštaju i svima kroz vjekove: »Vi ćete se žalostiti, ali vaša će žalost postati radošću« (Iv 16, 20).

Pjesnik Viktor Hugo usudio se je prevesti Kristov poziv. Stihovi su lijepi. Pročitajmo ih zajedno.

Vi koji plačete, dođite k Bogu jer i on plače.
Vi koji patite, dođite k njemu jer on iscjeljuje.
Vi koji drhtite, dođite k njemu jer on se smješi.
Vi koji starite, dođite k njemu jer on ostaje.

Drhtite? Starite? Plačete? Dođite k njemu. Jednog će dana nestati suzne doline. Bog će otrti svaku suzu s naših očiju.

IX. - Ljepota sutona

Rast usprkos smanjivanju

Kroz cijeli tok našeg aktivnog života bijasmo, unatoč umoru i teškoćama, zadovoljni što radimo nešto korisno. Želja da nam posao uspije oplemenjivala je materijalni dobitak i posvećivala napor. Lijepo je bilo učestvovati u stvaralačkoj Božjoj moći. Svaki vjernik u nekom trenutku osjeti taj ponos, to pouzdanje. Premda smo često, veoma često, gunđali na život ipak smo ga volili. A sada podnosimo što nas život napušta. Ne predbacujmo sebi što nas zahvaća žaljenje. Filozof Gustave Thibon je to izrazio skromnim i dirljivim riječima: »Ne osjećam se prognanikom na zemlji, topla mi je kao krv i meka kao ženska ruka. Toliko bolje, Gospodine! Neće je biti lako napustiti. Ali neću izići iz svijeta kao iz tamnice. Otkinut ću se od ovog svijeta kao od nježnog krila i donijet ću ti s mojom poderanom dušom čitavu dušu zemlje.«

Dirljive, posve ljudske riječi. Čekajući »posljednje kidanje« grčevito se držimo života. Osjećamo se razbaštinjeni, poniženi zbog tromosti našeg razuma, nestajanja naše vedrine. Da li ćemo se prepustiti potištenosti zbog ovakve sjete? Izgleda neizlječiva: ali je preinačiva. U djelu o. Teilhard de Chardin-a (Le milieu divin) nalazimo divnu molitvu. Slavi ljepotu ljudskog rada, vrijednost naših napora što na neki način sudjelujemo u dovršavanju svijeta. »U radu — govori — sudjelujem s Božjom stvoriteljskom moći i nisam joj samo sredstvo, nego produžetak. Posvećenje se postiže po staleškoj dužnosti.«

Svi se sjećamo ponosa, radosti u naponu naše snage. Sjetite se pojedinih uspjeha.

Ali sada?

Upravo nam Teilhard de Chardin tumači da zajedničko sudjelovanje s Bogom nije više »u aktivnosti i rastu, nego u smanjivanju«. Zaustavimo se na ovim riječima: »Moj Bože, divno je bilo, usred napora, osjetiti da razvijajući sebe povećavah svoju vrijednost kod tebe. Također mi bijaše divno pod vanjskim udarcima života ili u povoljnim prilikama prepustiti se tvojoj Providnosti.«

Prijatelji, ponovno se zaustavima. Oživimo uspomene iz 20, 25, 50 godine. Zatim čitajmo dalje: »Pošto sam spoznao radost nad svojim rastom gdje ti stvaraš u meni, učini da prihvatim smireno posljednju fazu sjedinjenja u kojoj ću te posjedovati, umanjujući se u tebi.« Učini, »kada dođe moj čas«, da te prepoznam u svemu što mislim da me želi uništiti ili istisnuti.«

Prijatelji, »čas je došao« ili se bar približava. Zajednički, bez obzira na pojedinosti, mislimo na svoje osiromašenje, iznemoglost, tjelesne nemoći, ovisnost o drugome. Kada izvršimo taj kratak inventar, prestanimo promatrati bijedu, oplemenimo svoja žaljenja i uvjerimo se da kada se trošnost dobi počinje opažati na tijelu i duhu, Bog nas želi k sebi pridružiti.

Teilhard de Chardin zaključuje: »Svatko od nas ima vrijeme rasta i vrijeme opadanja, ali nastojmo spriječiti i usporiti smanjivanje i prepustimo se predanosti, poletu da bismo što više produžili područje svog rada.«

Kakva razlika između pasivnog podlaganja koje može omlitaviti i ovog pristupa području du-

hovnog rasta! Zar baš u ovome ne bismo mogli naći tajnu vedre i svete starosti?

Bez sumnje svi smo bili toliko privezani uz razna zemaljska dobra, da nam ih je teško napustiti. Bez sumnje još držimo do potpune svoje slobode. Htjeli bismo ostati neovisni, pogotovo od drugih, upravljati vremenom po svojoj želji i da nas tijelo pokorno služi. Ali nije tako. Umanjujemo se. Čitajmo dalje: »Bože moj, daj da shvatim kako si ti u meni drago, aktivno počelo čišćenja i odijeljenosti i da ti razgrćeš vlakna mog života, kako bi prodro do mog bića i prenio me u tebe!«

Takve životne misli morale bi obuzimati naš duh, nadomjestiti sumorna razmišljanja pri bolnom zalazu. Zalaz je samo prividan. Sve pomaže našem dovršenju. Otkidanje, što ga malo prije spominje filozof Thibon, potrebno je za naš polazak Bogu. »On mora rasti, a ja se umanjivati« (Iv 3, 30), govorio je Ivan Krstitelj. Isti je program i za nas. »Umanjujmo se« da bi Gospodin porastao. Prihvatimo svim silama ovaj »rast u umanjivanju«, jer nam priprema zajedništvo s Bogom Početnikom života na drugom svijetu.

Samo je jedan život

Život! Iako je bio okrutan prema nama, grčevito ga se držimo. Mnogi ga starci još vole. Koliko bi starost bila vedrija kad bismo u svojoj duši, uz tolike nagomilane ideje, dali mjesto snažnoj ideji, sposobnoj da nas podrži do kraja putovanja: samo je jedan život.

Ne postoje dva života, nego se ovaj produžuje. Taj dar zauvijek primismo u majčinu krilu. Život je započet i nastavlja se ovdje na zemlji. Bog

svakoga od nas uzdržava manje-više duže vremena prema svojim tajnim nacrtima. Život neće biti prekinut, uništen kao što ljudi tako često strepe. Što znači stvoreni na sliku Božju, usidreni u Kristu?

Znači: svagdano napredovati k otkrivanju i posjedovanju punine života obećanog onima koji budu znali odabrati ispravan put. Zašto se dakle bezrazložno bojati, zadržavati se pred zlosudnim tlapnjama ljudske mašte? Ljudski govoreći, ništa ne znamo o prekogrobnom životu. Sinovskom jednostavnošću prihvatimo božanska obećanja u Evanđelju gdje se tako često i tako jako naglašava riječ »Blaženi« i ništa se ne traži od naše siromašne naravi što bi nadilazilo njezine mogućnosti. Prostodušno i zanosno je govorila neuka djevojčica, mala Bernardica iz Lurda: »Dovoljno je ljubiti.« Uistinu l j u b i t i — posve ljubiti — zahtijeva kadkada mnogo napora. Ali sjetimo se povijesti čovjeka koji, otkrivši zakopano blago u polju, proda sve da bi kupio polje.

Pod prividnostima sadašnjeg života krije se blago. Ne poznavajući vrijednost blaga, puštamo da materijalni probitci prevladaju brigu za blagom. Blago nam izgleda odveć daleko, te više vrijednujemo probitke koje možemo sada vidjeti, doticati, posjedovati te im dati izgled sreće. Ali ono što vrijedi, to je sakupljeno blago za više ili manje blisku budućnost kada joj se otvore vrata. Ta nam je posljednja etapa zemaljskog života — skraćena mnogima koji umriješe mladi — uistinu ostavljena da bismo otkupili blago.

Zašto bismo bili žalosni? Svaki dan koji se rađa je dar. Provodimo ga posve mirno u radosnoj nadi koju su ljudi svih vremena tajnovito naslućivali. »Bog, piše Bossuet, ne može se suzdržati a da nam koji put ne kapne neki predokus našeg blaženstva« (Elévations sur les mystères).

Ali kada živimo dugo vremena, zemlja prione uz noge. Teško se je odlijepiti. Možda i lakše nego li mislimo. Zrakoplov prije polijetanja juri pistom da bi pripremio uzlet velikog i teškog trupla. Da li se isto toliko priprema mudro naša duša za uzlet? Nastojmo se dakle odlijepiti, ali ne prezirimo korisne stvari koje posjedujemo na ovom svijetu, niti izobličujmo svoju osobnost pod izlikom poboljšanja. Svatko je od nas ljudska osoba različita od drugih, sa svojim osobinama. Svatko će na svoj način uživati sreću na drugom svijetu. Ipak ničega se ne držimo grčevito — pogotovo sebe — i podržavajmo u sebi silu motora za uzlet. Ta sila je ljubav.

Sv. Martinu de Tours pripisuje se lijepa i jednostavna izreka: »Ne bojim se umrijeti, ne odbijam živjeti.« Ne žalosti se zbog starosti, nego čuvati zdravo tijelo i mladu dušu do Gospodnjeg dolaska.

Htjeli bismo znati

Tko ponekad ne osjeti malu vrtoglavicu pitajući se: »Što ćemo naći nakon našeg polaska sa zemlje? Nitko se od pokojnika nije vratio da nas obavijesti. Htjeli bismo znati . . .«

Nema prigovora upitima pred velikom tajnom. Potrebita vjera čovjeku nije slijepa vjera koja prima što joj je rečeno u djetinjstvu. Vjernici ili nevjernici, svi smo odrasli. I najstariji približavajući se vratima polaska moraju slobodno, smireno razviti zadnje korake svog putovanja.

Katolički pisac Bernanos ostavio nam je ovu potresnu ispovijest: »Kada umrem, recite slatkoj zemlji da sam je ljubio više nego li sam se usudio reći.« To je izraz ispravnog osjećaja: ljubav

prema svijetu u kojem je proveo tolike godine. Čak da je bilo mučnih godina, bilo je radosnih trenutaka i izvanrednih. Uostalom, znamo što smo proživjeli. Međutim duh se može uznemiriti pomišlju na nepoznato što se upravo otvara.

Tajna? da! Ali nije li nam Krist objavio bitno? Potražimo uporišta što nam ih je ostavio i koja nam pomažu da s pouzdanjem idemo naprijed. Uostalom što bismo htjeli doznati? Čitajmo i razmatrajmo Evanđelje. Naći ćemo odgovor na najžurnija pitanja koja postavlja naš um.

Prije svega odgovor na ono što je mučilo mnoge ljude a što nevjernici najmučnije rješavaju gledajući u smrti kraj svega, uništenje. Mi koji vjerujemo u Kristovu riječ, prihvaćamo njegovu tvrdnju: »Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će« (Iv 11, 26). Nije li smrt tek prividnost?

— Tako je! Duša, duh može nastaviti životom, ali napušta svoj omot puti i tijelo se raspada.

— »Ja sam uskrsnuće i život« (Iv 11, 25), veli Isus. Mrtvi će izaći iz groba. Tada će se nanovo sastati duša i tijelo. Bit će potpun život. Ili naš novi procvat u vječnosti!

— Ali kamo ćemo ići poslije zaleta u nepoznato?

— Krist reče: »Idem da vam pripravim mjesto« (Iv 14, 2). Okusimo slatkost ove nade, mi koji smo tako često tražili »mjesto« na ovom svijetu. Kako se ne bismo radovali obećanom mjestu? »Oče, govori Krist, htio bih da oni . . . budu gdje sam ja« (Iv 18, 24). Zajedništvo je prvi puta zajamčeno na Veliki Petak, kada se od jednog do drugog križa odvijao dijalog između dva osuđenika na smrt, kada je jedan od raspetih čuo obećanje: »Danas ćeš sa mnom biti u raju« (Lk 23, 43). Bossuet tumačeći ove riječi kliče: »Danas, kakva hitrost! Sa mnom, kakvo društvo!

U raju, kakvo prebivalište!« (Sermon sur la Passion).

Ali što ćemo raditi u raju? Kako ćemo moći biti sretni, ako smo ostavili sve što smo posjedovali? Dolazimo do tako svete objave, čije nas svjetlo zablješćuje. Jednostavno zanijemimo. ... »A ovo je vječni život: spoznati tebe, Oče« (Iv 17, 3). Da li će, dakle, biti »spoznaja« beskrajne ljepote, dobrote, mudrosti, ljubavi, o čemu na ovom svijetu imamo tek mutne pojmove? Sreća bez sjena, bez granica, bez svršetka sa sigurnošću da nam nitko neće oduzeti radost. Jer On je rekao: »Vi se sada žalostite, ali opet ću vas vidjeti, i vaše vam radosti nitko neće moći oduzeti« (Iv 16, 22).

Ali kakva vrst radosti? Pojedinosti nam nisu potanko objavljene: »Bit ćete utješeni. Baštinit ćete. Zvat ćete se sinovi Božji. Postići ćete milosrđe...« (Mt 5, 4-9 sl). Različiti izrazi. Ali u skladu sa svim zahtjevima naše naravi. Nije tlapnja, iluzija, nego objava Boga koji je postao čovjekom da bi ljudi shvatili i koji je htio da njegova stvoriteljska ljubav prodre u ljudsko srce.

Još jedan »ali«. Tko će, dakle, od nas zaslužiti takav prijem, ulazak, nagradu? Bijedni smo, slabo pripravljeni na duhovnu radost. Da! ... ali, da li želite, uza svu nedostojnost čuti uvjete za naš ulazak u nebo? Nije li nam Krist najavio predmet suda? Gledati u »drugima«, u drugima koji nam često dosađuju, samoga Krista i ljubiti ih. »Bijah gladan i dadoste mi jesti; bijah žedan i napojiste me; bijah go i obukoste me; bijah u tamnici i dođoste k meni...« Ali kada sve to učinih? — »Meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od moje braće. Dođite, blagoslovljeni mog Oca« (Mt 25, 35-40). Zapovijed, iznad svih ostalih, bit će ova :»Ljubiti druge«. Ljubiti ih, jer se Krist poistovjetio s »drugima«. Da, to je bila nova zapovijed, njegova zapovijed: »Ljubite

jedan drugoga, kao što sam ja ljubio vas« (Iv 13, 34). To divno kaže sv. Ivan od Križa: »Bit ćemo suđeni po ljubavi.«

Zašto, dakle, brkati stvari? Pascal s udivljenjem govori: »Vječna radost za jedan dan truda na zemlji« (Pensées).

Radost — životan sok pomlađivanja

Radost: zvuči mladenački. Izgleda prikladnom da sjedini početnike u umijeću življenja. Ali zar nas u čijoj se dubini nalaze tragovi rada, napora, mnogovrsnih patnja?

Uistinu su djeca i mladež nosioci radosti. Kako se znadu smijati, zabavljati! Ipak, mnogi su mladi turobni. Čitaju rado mučne i pesimistične knjige. Sjetimo se naslova »Dobar dan tugo« što ga izabra za svoj prvi roman dvadesetgodišnja djevojka. Sastavljaju i pjevaju pjesme što dišu razočaranjem. Ne zavarajmo se. To »sretno doba« je burno doba. Vanjsko veselje ostavlja nutrinu praznu, nezadovoljnu.

Možemo li mi stariji naći radost? Radost se ne može razjasniti jer je u biti veoma tankoćutna, skoro neopipljiva. Radost se ne poistovjetuje sa »srećom», jer već ne nalazi u dušama čvrst i stalan prostor. Radost manje ovisi o okolnostima, a više o duševnom stanju, o filozofiji. Mnogim starijim ljudima još u snazi, opskrbljeni vrijednim iznosom u banci ili visokom mirovinom, okruženi svojim potomcima, ništa ne nedostaje. Ipak im nedostaje bogatstvo: duševna radost. Ne pomiruju se sa sudbinom da stare. Žale za tolikim stvarima. U isto ih vrijeme obuzima bojazan: ostaviti ovaj svijet.

Međutim, ima starijih osoba koje pronose radost. Bez sumnje ih poznate. Oči su im bistre i umiljate iza naočala. Njihove se usne još znadu smješiti. Glas im je umjeren. Malo govore o sebi, o svojim neznatnim nedaćama. Ugodno je njihovo društvo. Djeca se uz njih osjećaju udobno, a mladež im katkad povjerava svoje tajne. Osobe pod teretom života smiruju se u njihovu društvu. »Ostarili su ali je njihova mladost poput miomirisa. Kakvo svjetlo ispunja njihovu dušu, da iżaruju svjetlo? Kakvim daškom?« (Jacques d'Arnoux, Paroles d'un revenant).

Kolebala sam se — kao što prsti oklijevaju kad love leptira — proučiti elemente prave radosti. Pomaže mi program oca Gratry: »Biti mudrac; postati svetac. Svaki bi čovjek morao sve žrtvovati tom najvišem zaključku života.«

Prije svega mudrac. Tko se može pohvaliti da je uistinu mudrac? Mudrac ne prihvaća tragično zlo i neprilike. Mudrac se zna uvijek radovati najneznatnijim mrvicama radosti. Mudrac ocijeni stanje, raspoznaje sretne mogućnosti koje ima, koje mu preostaju u bilo kojoj dobi života. Po razumnoj higijeni, tjelesnoj i umnoj uklanja otrove i zadržava životne veće zalihe nego se općenito zamišlja. Ne broji svoje godine, ne žalosti se nad njihovim zbrojem, nego vrednuje bogatstvo svake pojedine. Suzbija postupno nerazborite misli: pretjeran nemir za sutrašnjicu, kivnost, egoizam. Došavši u dob kada više ne može zarađivati novac, opire se napasti da neprestano proračunava da grčevito gomila novac, da sebi uskraćuje neophodne troškove. Znajući da su mu godine izbrojene, dobro se čuva da ne upropasti one što mu preostaju radi pomisli na »oskudicu« ili činjenicu što mu još malo godina preostaje. Tako čuva vedrinu, tu vrlinu sutona života koja donosi radost.

Ali zar ne dolikuje da pri kraju života nadmašimo ljudsku mudrost i potražimo Boga koji nas ljubi, te da prema drugoj točci programa pokušamo postati sveti? Zašto ne? Na tom se vrhuncu nalazi radost.

Sv. Franjo Asiški na poseban je način opjevao radost. Izgledalo je da posjeduje svemir, nazivao je sunce svojim bratom, mjesec svojom sestrom. U svemu je nalazio povod radosti, razlog hvalospjeva. Nitko nije bolje shvatio riječi Evanđelja: »Došao sam da imate radost.« Postao je dragovoljni siromah. I mi moramo misliti u našim zadnjim nestalnim godinama, da prihvaćanje svake vrsti siromaštva može uvećati radost: siromaštvo novca, spokojstva, snage, ljubavi, neovisnosti. Odcijepljeni od svega što nas je privezalo uz zemlju, moći ćemo se lakše dizati prema radosti.

Prijatelji, smijem li vam, nakon riječi sveca, navesti riječi poganskog pjesnika? Zastalno bijaše tajnovit učinak božanske milosti da se je Epiktet zapitao: »Što bih mogao raditi, ja star i šepav, ako li ne hvaliti Boga? Da sam slavuj, obavljao bih posao slavuja; da sam labud, labudov. Razumno sam biće, moram pjevati Bogu. To je moj posao i ja ga vršim. To je moja uloga, ispunit ću je koliko budem mogao. Svih vas pozivam, da pjevate sa mnom!«

Da, pjevajmo makar nismo slavuji. Postanimo čak i mi patnici u našoj dobi darivatelji mira, radosti, hrabrosti. Ljudi rada moraju se osvježiti pokraj nas. Budući da će Aleluja biti naš hvalospjev u vječnosti, već sada ga s pouzdanjem pjevajmo, da bi u nama malo po malo nastalo tajanstveno preoblikovanje po riječima mistika Taulera: »Kad sam dohvatio svoje Počelo, prestao sam stariti i morao sam se pamlađivati.«

Da, pomlađivati se poput livade što se zeleni pri povratku proljeća!

Molitva

Lišće pada. I ja polazim prema dobi gdje već lišće pada. Zadnji tragovi mladosti i tlapnje malo po malo nestaju.

Što mi ostaje? Da li će mi ostati, kao u plodnim godinama jeseni, bogata žetva da bih proživio zimu što nadolazi? Imam li u dubini duše jak životan sok za polazak u drugi život?

Još ima vremena. Nekoliko rosnih i sunčanih dana što se ponekad jave u rujnu, mogu odlučiti o žetvi. Često postoji drugo rujansko ljeto. Jamči i priprema bujno proljeće i snažno buđenje nakon smrti prirode. Daj mi, Gospodine, to drugo ljeto kreposti, snage, svetosti.

Daj, mi, Gospodine, vedrinu duše koja, nadvladavši svoje strasti, ispunja i kruni svoj život u miru i začinje klicu i početke vječnog života! (Père Gratry, Mèditations sur l'Evangile de saint Jean).

Kazalo

I — Poziv 5
U dosluhu 5
Pomlađivanje 7
Poziv na pažnju 9
Unutarnja obnova 12

II — Prilozi prošlosti 16
Pogled unatrag 16
Negdašnja obitelj 19
Iskustvo i njegovi plodovi 22
Zablude i pogreške 24

III — Mirovina 28
Polazak u mirovinu 28
Održati se 31
Prilagoditi se 34
Vi, najmlađi među starijima 36

IV — Radljivost 40
Povratite pouzdanje u sebe 40
Priroda i mi 42
Knjige i mi 45
Novac i mi 48

V — Ljudi 52
Prijateljstvo 52
Zajedno u sutonu života 55
Mi i mladi 57
Život u zajednici 60

VI — Naše tijelo 64
Ne mogu više 64
Osmijeh na borama 67
Besane noći 69
Bolesnik i pomlađivanje 72

VII — Male vrline u sutonu života 76
Dobro raspoloženje 76
Vedrina 78

Jednostavnost i pobratimstvo 81
Starci u Evanđelju: puni nade 84

VIII — Zrake u sivim danima 88
Molitveni putokaz 88
Magloviti dani 91
Životne misli u tišini i osamljenosti 94
Suzna dolina 96

IX — Ljepota sutona 100
Rast usprkos smanjivanju 100
Samo je jedan život 102
Htjeli bismo znati 104
Radost, životan sok pomlađivanja 107
Molitva 110

Izdanja **»Izvori istine«.**
Revija **»Izvori istine«**

Br. 1 **Tajne u gradu mrtvih.** Cijena 12 din
Br. 2 **Uskrsni vidici.** Cijena 12 din
Br. 3 **Božićne radosti.** Cijena 13 din
Br. 4 **Koncil u službi riječi** Cijena 15 din
Br. 5 **Marija Majka Crkve.** Cijena 18 din
Br. 6 **U svjetlo tamnim dubinama.** Cijena 18 din
Br. 7 **Apostolat vjernika.** Cijena 20 din

Knjige **»Izvori istine«**

Juan Arias: **Bog u kojega ne vjerujem.** Cijena 13 din
Dr J. Kuničić: **Čovjek svih vremena.** Cijena 8 din

Naručite: **Dominikanci, 50260 Korčula**